

რედაქსიისათვის

გიორგი მაღაშხიას მეცნიერული ინტერესები მრავალმხრივია. განსაკუთრებულ ადგილს იგი უთმობს ეკონომიკის, კერძოდ, და ადამიანთა ცხოვრების, საერთოდ, ჰუმანიზაციის პრობლემებს. მეცნიერების როლს იგი ხედავს ამ პრობლემათა გადაწყვეტაში სოციუმის მოვლენათა სიღრმისეული წვდომით ცხოვრების ობიექტური კანონებისა და კამონზომიერებათა შესახებ ფუნდამენტური ცოდნის საუფძველზე. ცხოვრების ჰუმანიზაცია მის მიერ წარმოდგენილია საზოგადოების პროგრესის კრიტერიუმად. მისი თვალსაზრისით, ჰუმანიზაციის ამოსავალ პირობებად კი გვევლინება მარადიული საკაცობრიო მეტაფასეულობები - ჭეშმარიტება, ზნეობა, სამართლიანობა, თავისუფლება, მშვენიერება (ესთეტიკურობა) და სხვ., რაზეც არის დამყარებული სხვა ადამიანური ფასეულობები, საბოლოოდ - სიკეთისა და ადამიანური ცხოვრების დამკვიდრება.

ადამიანურ ფასეულობათა წყაროს გიორგი მაღაშხია უწინარესად ეძებს თვით ადამიანში, მის განვითარება-სრულყოფაში, კერძოდ, ინტელექტუალურ-კულტურულ პროგრესში. მისი ძირითადი პოსტულატია: როგორც ადამიანია, რა თვისებების მატარებელიცაა ის, ისეთია ცხოვრება, ეკონომიკა, პოლიტიკა, კულტურა და სხვ. მატერიალურ და სულიერ სიმდიდრეთა ზრდის ძირითად წყაროდ გიორგი მაღაშხიას წარმოდგენილია აქვს საზოგადოების (ადამიანთა) სოციალური ენერგია - ფასეულობათა შემქმნელი უნარები, ბუნებისა და ისტორიულ-მემკვიდრეობითი მუქტი (უსასყიდლო) თუ ნაწილობრივ უსასყიდლო რესურსების გამოყენება. პროგრესი გამოიხატება ფასეულობათა მარაგებისა და მათი მეშვეობის მატერიალური და სულიერი სიმდიდრის - სიკეთეთა გადიდებაში. სიმდიდრეთა ზრდის, განვითარების ყოველი ახალი ეტაპის ფასდაუდებელი საფუძველია უკვე მიღწეული დონე, წინამოხედ თაობათა დეაწლი.

საზოგადოების პროგრესის შეფერხების მიზეზთა - ადამიანის მანკიერებათა და ხარვეზების, უსამართლობათა დაძლევის გამოწვევათა საპასუხოდ უმნიშვნელოვანეს პირობად გიორგი მაღაშხიას მიაჩნია ისტორიის ერთადერთი აქტორის - ადამიანის სრულყოფა-განვითარება. პრობლემათა და მანკიერებათა უდიდესი ნაწილი შექმნილია თვით ადამიანთა მიერ და შეიძლება დაიძლიოს მათ მიერვე და მათი სრულქნითა და სულიერი ამაღლებით. მათში დევს ყველა პრობლემის მიზეზი და გადაწყვეტის უმთავრესი გასაღები.

გიორგი მაღაშხია 200-მდე მეცნიერული ნაშრომის ავტორია ქართულ, ინგლისურ, რუსულ და სხვ ენებზე. მან ჩამოაყალიბა სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესის ორიგინალური თეორია, რომელიც შემუშავებულია მის მიერ შემოღებული ანთროპოცენტრული მიდგომის, აქსიოლოგიური და ევდემონისტური ხედვის, გენეტიკური განსჯის და სხვა მეთოდოლოგიური პრინციპების, ასევე სოციუმის პროცესების ახსნისა და გაგებისათვის შემოთავაზებული სოციალური ენერგიის უნივერსალური კატეგორიის საფუძველზე. ძირითადი ნაშრომები: ავტომატიზაცია: სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები (1985); მეტაეკონომიკა-ეკონომიკის ფილოსოფია (1995); მოგების მეტათეორია. რა არის სინამდვილეში მოგება? (2007); ადამიანური ეკონომიკა (2009); ცხოვრების ჰუმანიზაცია როგორც მდგრადი განვითარების იმპერატივი (2011); განვითარების ხარისხი და საყოველთაო კეთილდღეობა (2011); განვითარების ფილოსოფიის ზოგიერთი სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტი (2011); გლობალური გამოწვევები და ცხოვრების მოდერნიზაცია (2012) და სხვ.

P.S. რედაქსია აწყობს ბატონი გიორგი მაღაშხიას ნაშრომის განხილვას ნოემბრის თვეში. დაინტერესებულ პირებს ვთხოვთ დაგვიკავშირდნენ შემდეგ მისამართზე: კოსტავას 77, VI კორპ., ოთახი 717^ბ. ტელ: 2-36-51-16.

მოგების მატათეორია: მოგების ჭეშმარიტი არსი და აზრი. ახალი ხედვა

წინათქმა

ყველაფერი ოქრო არაა, რაც ბრწყინავს.
ხალხური აფორიზმი

დოვლათის განაწილების, საერთოდ, და მოგების არსის, წარმოშობისა და მითვისების საკითხები, კერძოდ, მრავალი გამოჩენილი თეორეტიკოსის ყურადღების ცენტრში იყო და რჩება. მათ შესახებ ჭეშმარიტების დადგენის დიდი მცდელობების მიუხედავად, მოგება შეიძლება მივაკუთვნოთ ეკონომიკურ ცხოვრებაში ერთ-ერთ ბურჟუაზიულ მოცულ მოვლენათა რიგს. ამასთან, როგორც სხვა ასეთ შემთხვევაშიც, არსებობს წარმოდგენაც თითქოს მის გარშემო ყველაფერი მარტივი და ნათელია. ჩვენ შევეცდებით ვაჩვენოთ, რომ ეს უკანასკნელი თვალსაზრისი სულაც არაა სწორი. მოგების პრობლემა დაკავშირებულია კაცობრიობის ისტორიის ერთ-ერთი ჯერ კიდევ გადაულახავი უსამართლობის - დოვლათის გაუკუდმართებული განაწილების პროცესთან, რომლის ადეკვატური გაგება რჩება შემეცნების მნიშვნელოვან ამოცანად და საზოგადოების ცხოვრების კანონების ახსნის ერთ-ერთ საკვანძო საკითხად.

ეს ნაშრომი ეძღვნება სწორედ მოგების გარშემო ჭეშმარიტების დადგენას. იგი წარმოადგენს სოციალური და ეკონომიკური პროგრესის საკითხებზე ჩვენი დიდი ხნის ნააზრვის შემოკლებულ და გამარტივებულ გადმოცემას. აქ წარმოდგენილი შეხედულება ემყარება საზოგადოებრივ, საერთოდ, და ეკონომიკურ ურთიერთობათა, კერძოდ, ჰუმანიზაციის, ობიექტურობისა და სამართლიანობის პრობლემებზე ჩვენი ადრინდელი კვლევების შედეგებს, რომლებიც გადმოცემულია ჩვენს წინათ გამოქვეყნებულ ნაშრომებში: „მეტაეკონომიკა – ეკონომიკის ფილოსოფია“ (1995, ქართულ ენაზე, მოკლე შინაარსი რუსულ ენაზე გავრცელებულია ინტერნეტით) და „მოგების მეტათეორია. რა არის სინამდვილეში მოგება?“ (2007, რუსულ ენაზე). ამჯერად ჩვენი ცალკეული თვალსაზრისი მოგების გარშემო დაზუსტებული და განვითარებულია.

გიორგი მაღაშხია

ემდ, სტუ-ს სრული პროფესორი,
სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი

ამ ნაშრომის გამოცემის მიზანია უფრო ფართო მკითხველისათვის მისაწვდომი გახადოს ჩვენი შეხედულებები, რომლებიც პრინციპულად განსხვავდება მოგების მარქსტული და სხვა არსებული თეორიებისაგან. უნდა შევნიშნოთ, რომ გარკვეული გამოსხმარება ჩვენმა მოსაზრებებმა ადრეც ჰპოვა, მაგრამ, ვფიქრობთ, არასაკმარისად. ამის მიზეზად მიგვაჩნია ჩვენი ზემოთ აღნიშნული წიგნების შეზღუდული ტირაჟი, ასევე მოგების კატეგორიის სირთულე და ჩვენს მიერ გადმოცემული თეორიული დებულებების არაორდინალურობა, თეორიული საკითხებისადმი მკითხველთა

სუსტი ინტერესი. ჩვენ გვინდა კიდევ ერთხელ გავაკეთოთ ახალი მიდგომების გავრცელების და მათ მიმართ მკითხველთა უფრო ფართო წრის ყურადღების მიპყრობის მცდელობა.

ჩვენი შეხედულება კრიტიკული და რადიკალურია. იგი მოგების მითვისების მახინჯ ფორმებზე, მის შედეგებზე როგორც ისტორიულ და თანამედროვეობის უსამართლობათა ერთ-ერთ უდიდეს წყაროზე ამახვილებს ყურადღებას, მისი აღმოფხვრის აუცილებლობას ასაბუთებს. ამასთან ჩვენი ნაშრომი არ არის ვინმეს დაადანაშაულება არსებულ უსამართლობათა გამო. ის „ბრალს დებს“ მხოლოდ ისტორიას როგორც ამოსავალ მიზეზს, რომელმაც უსამართლობის ტვირთი და მისი ზიდვის ხვედრი არგუნა ადამიანთა შესაბამის ფენებს საზოგადოების განვითარებისა და ცივილიზებულობის არასაკმარისი დონის გამო. უსამართლობათა გამოსწორების გზას ჩვენ ვხედავთ არა რევოლუციებში, მხსვერვლშეწირვაში, გადატრიალებებში, არამედ ევოლუციური ცვლილებების პროცესში, რომელიც თანდათან შექმნის პირობებს არსებულ მანკიერებათა, მათ შორის დოვლათის განაწილების, საერთოდ, მოგების მითვისების, კერძოდ, არაობიექტური წესების დაძლევისთვის, სამართლიანობის დაფუძნებისთვის.

ჩვენ ველოდებით მკითხველთა აქტიურ

გამოხმაურებას, ნებისმიერი ფორმით და მზად ვართ მათთან პაექრობისათვის. ჩვენთვის სასურველით გასაგებია, რომ ბევრისათვის ჩვენი თვალსაზრისი სრულიად მიუღებელი იქნება, ზოგისათვის გაუგებარი, ზოგისთვის არასაინტერესო. ზოგმა ამ ნაშრომში შეიძლება დაინახოს მთელი ეკონომიკური თეორიის გადატრიალების მცდელობაც, რადგან მოგების არსებული თეორიის ფუნდამენტური დებულებები ჩვენს მიერ უკუგდებულია. დე, იყოს ასეც! ვფიქრობთ, რომ გამოჩნდებიან გამგებნიც.

იმის გამო, რომ უცხო ენაზე არსებული რიგი ლიტერატურული წყარო ჩემთვის მიუწვდომელი იყო, იძულებული ვიყავი მათი ციტირება გამეკეთებინა თარგმანების მიხედვით, რისთვისაც მკითხველთა წინაშე ბოდიშს მოგიხდით.

აქვე მინდა მაღლიერება გამოვხატო იმ კოლეგების მიმართ, რომელთაც წაიკითხეს ჩემი ნაშრომი და გამოთქვეს მოსაზრებები მის გარშემო. კერძოდ, ესენია: ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი ანზორ აბრალავა, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები რევაზ ბასარია, შოთა ვეშაპიძე, პარმენ ლემონჯავა, უშანგი სამადაშვილი, გიორგი ცაავა, ნოდარ ჭითანავა, ეკონომიკის დოქტორები ვახტანგ დათაშვილი, ზურაბ ვაშაკიძე, ნათია შენგელია, რევაზ შენგელია, გურამ ყუფუნია, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორები ლუდმილა ანტონოვა, ვახუშტი ფარცვანია და სხვ.

1. Qui pro quo* მოგების ირგვლივ

მოგების განმარტებას ეკონომიკური საქმიანობით ან მისი შესწავლით დაკავებული ნებისმიერი სუბიექტი მოგცემდათ და მოგცემთ, დაწყებული ადამ სმითის წიგნში მოხსენიებული ყასაბიდან თუ ლუდი მხარშევიდან ან თანამედროვე გარემოვაჭრიდან თუ ჯიხურის მკაპრონიდან, დამთავრებული სუპერმარკეტის მენეჯერით, ეკონომიკის მინისტრით და ეკონომიკის პროფესორით. ყველა გეტყვით, რომ

მოგება – ეს არის საქმიანობის შემოსავლისა და მასზე გაწეული მთელი დანახარჯების სხვაობა. ასეა მოგება განმარტებული „ეკონომიკის“ თანამედროვე სახელმძღვანელოებში. მოგების შესახებ ცოდნა ეკონომიკურმა მეცნიერებაში ამით არ შემოფარგლულა. მისი რაობა, წარმოშობა და მითვისება უფრო ღრმად და ფართოდ მრავალი ავტორის ნაშრომში განიხილება, კერძოდ, კლასიკოსების – ა. სმითის, დ. რიკარდოს, ჟ.ბ. სეის, კ. მარქსის

და სხვათა, ასევე თანამედროვე მკვლევარების მიერ. ახალი თითქოს რა უნდა ითქვას!

და მაინც, კრიტიკული თვალსაზრისით საკითხში თუ ღრმად ჩავიხედავთ, აღმოჩნდება, რომ მოგების არსებული განმარტებები და თეორიებიც მისი ნამდვილი არსის, წარმოქმნისა და სოციალური ბუნების, მასში ასახული ეკონომიკური ურთიერთობის შესახებ სრულ ჭეშმარიტ წარმოდგენას ვერ გვაძლევს. **მოგების არსებული კონცეფციები, ისევე როგორც რიგი სხვა სოციალური თეორიები ან ზედაპირულ გაგებაზეა დამყარებული, ან ასახავს ადამიანთა გარკვეული ჯგუფების (ფენების) ინტერესებს,** რაც ხელს არ უწყობს მასზე ადეკვატური, ჭეშმარიტი წარმოდგენის შექმნას. მეტიც, საერთოდ, ცალკეული თვალსაზრისი ამახინჯებს სინამდვილეს, უბიძგებს მოგების დაუოკებელი, ყოველგვარ ზღვარსგადასული წყურვილისაკენ, რაც საფრთხეს უქადის კაცობრიობას ბუნებასთან და თვით საზოგადოების შიგნით კონფლიქტის გამოწვევით. ამიტომ მიგვაჩნია, რომ კრიტიკული მიდგომის საფუძველზე საჭიროა კვლევა-ძიება მოგების ახალი, ჭეშმარიტი თეორიის შესამუშავებლად, რომელიც ძირეულად შეცვლის სოციალურ მოვლენათა მთელ

• არევ-დარევა.

ჯაჭვზე წარმოდგენათა სისტემასაც. იგი ბევრად შეუწყობს ხელს ადამიანთა სწორად აზროვნებასა და სწორად მოქმედების შესაძლებლობათა არსებობას. ეს ნაშრომი ამ მიზანს ემსახურება.

ჩვენ იქიდან გამოვდივართ, რომ ზემოთ, მსჯელობის დასაწყისში, გადმოცემული მოგების განმარტებები განსაზღვრება, რომელიც ტრივიალურ ჭეშმარიტებას შეიცავს და ემთხვევა მოგების შესახებ პრაქტიკის დონეზე არსებულ წარმოდგენას, აუცილებელია გაფართოვდეს და გაღრმავდეს. **საჭიროა გვეჩვენოს ამ მოვლენის არსისა და ბუნების მომცველი სრული და ნათელი ახალი ჭეშმარიტი განმარტება, თეორია, რომელიც შექმნის სწორ სრულ წარმოდგენას მოგების შესახებ.** მოგება უეჭველად ერთ-ერთი ძნელად გასაგები, გარკვეული იდუმალებით მოსილი მოვლენაა საზოგადოების ცხოვრებაში. რიგ ეკონომიკურ ურთიერთობათა მსგავსად იგი თავის ნამდვილ ბუნებას აშკარად არ აჩენს. ჯერ კიდევ ა. სმითი აღნიშნავდა, რომ მოგებას ხშირად ურევვენ შემოსავლის სხვა სახეობებში.¹ ასევე თანამედროვე ავტორის ფ. ნაიტის აზრით, „შესა-

¹ იხ. ე. მაიბურდ. შესავალი ეკონომიკური აზრის ისტორიაში. მოსკოვი. 1996. გვ. 382. (რუს ენაზე).

ძლოა, არც ერთი ეკონომიკური ცნება არ ყოფილა სხვადასხვა მნიშვნელობით ისე გამოყენებული როგორც „მოგება“.² უფრო მეტიც მოგებაში იმალება ეკონომიკურ ურთიერთობათა მრავალი გაუქმდებარება, როგორც ამას ქვემოთ დავინახავთ (მაგრამ არა მარქსისტული თვალსაზრისით). მართლაც, მოგების არსისა და წყაროების ირგვლივ შექმნილი მრავალი თეორია გზას უბნევს ადამიანებს. ჩვენ განსაკუთრებით გავამახვილებთ ყურადღებას რამდენიმე მათგანზე.

პირველ რიგში ესაა თეორიები, რომლებიც მოგებას უკავშირებენ წარმოების ერთ ფაქტორს – შრომას, კაპიტალს ან მეწარმეობრივ უნარს, თვლიან მოგებას კონკრეტულ შემთხვევაში ერთ-ერთი ფაქტორის წარმონაქმნად, პროდუქტად. ცნობილია, რომ ა. სმითი მოგებას მიიჩნევდა მუშათა შრომით შექმნილი ღირებულების (პროდუქტის) ნაწილად. ის აღნიშნავდა: „შემოსავალს, რასაც იღებს კაპიტალიდან ის პირი, რომელიც ამ კაპიტალს განაგებს ან საქმეში გამოიყენებს, ეწოდება მოგება.“³ ა. სმითი მეწარმის მოგებას განიხილავს როგორც წილს შრომის პროდუქტის ღირებულებაში.⁴ ასევე დ. რიკარდო ფიქრობდა, რომ მოგება უდრის შრომის პროდუქტის ღირებულების გარდამეტს ხელფასზე.⁵ განსაკუთრებულია კ. მარქსის შეხედულება, ისევე ერთი ფაქტორის - შრომის როგორც მოგების წყაროს შესახებ. მარქსის თეორია, როგორც ცნობილია, მიმართული იყო კაპიტალისტთა მიერ მუშათა კლასის ექსპლუატაციის დასაბუთებისაკენ. მარქსმა თავისი შრომების დიდი ნაწილი მიუძღვნა იმის დამტკიცებას, რომ მოგება არის მუშათა მიერ შექმნილი ე.წ. ზედმეტი ღირებულების (მარქსის მიხედვით, აუნაზღაურებელი შრომით შექმნილი და კაპიტალისტების მიერ უსასყიდლოდ მითვისებული) ღირებულების გარდაქმნილი ფორმა. ჯერ კიდევ რჩა რად

კანტილიონიდან მოყოლებული, რომელმაც პირველმა გააცნობიერა მეწარმის ფუნქცია, ეკონომიკის თეორეტიკოსების ერთი ნაწილი მოგებას მიაწერს ე.წ. მეწარმეობრივ უნარს.

ჟ. ბ. სეის თანახმად, მოგება ნაწილობრივ კაპიტალის წარმონაქმნია და ეკუთვნის კაპიტალის მესაკუთრეს, ნაწილობრივ მეწარმის ხელში გადადის როგორც მისი უნარის, საქმიანობის, მისი როგორც ხელმძღვანელის როლის შედეგი და საზღაური. როგორც ცნობილია, სეი განმარტავს, რომ წარმოების ყოველი ფაქტორი ქმნის და მათი მფლობელები იღებენ შესაბამის შემოსავალს – მშრომელი ხელფასის სახით, კაპიტალისტი - მოგების სახით და მიწათ მფლობელი (ბუნებრივი რესურსების მესაკუთრე) – რენტის სახით.

სიმდიდრის (დოვლათის) განაწილების თეორიის ცნობილი ავტორი ჯ. კლარკი – მიიჩნევს, რომ: „კონკურენცია მიისწრაფის მისცეს შრომას ის, რაც მის მიერაა შექმნილი, კაპიტალის მფლობელს - ის, რაც კაპიტალის მიერაა შექმნილი და მეწარმეს - ის, რაც კოორდინირების ფუნქციით იქმნება.“⁶ (ხაზგასმა ჩვენი. გ.მ.).

„ეკონომიკის“ თანამედროვე სახელმძღვანელოები გვამცნობს, რომ ეკონომისტები ძირითადად განიხილავენ მოგებას როგორც სპეციფიკური ადამიანური რესურსის – მეწარმეობრივი უნარის - წარმოების მოწყობასა და გაძღვლასთან დაკავშირებული აუცილებელი ფუნქციების (ინიციატივა, ინოვაციებისაკენ ლტოლვა, პასუხისმგებლობა და სხვ.) შედეგსა და გასამრჯელოს.

არსებობს თეორია, რომლის მიხედვით, მოგება წარმოიქმნება ეკონომიკური საქმიანობის პირობების განუზღვრელობის შედეგად. ამ თეორიის მიხედვით, მეწარმე საქმიანობას ეწევა განსაკუთრებულ დინამიკურ, განუსაზღვრელ პირობებში, მიმართავს ინოვაციურ ღონისძიებებს, რაც დაკავშირებულია რისკთან. ასევე აღვიღო აქვს მონოპოლიური ძალაუფლების გამოყენებას. ეს მომენტები თითქმის განაპირობებს მოგების მიღებას შესაბამისი სუბიექტების მიერ. განსაკუთრებით ცნობილია ეკონომისტ ფ. ნაიტის კონცეფცია, რომელიც მოგების წარმოქმნას განუზღვრელობას უკავშირებს.

ზოგიერთი ავტორი გამოიყენებს თავისუფალი (სრუყოფილი) კონკურენციის პირობებში მოგების არსებობას. ეს ლ. ვალრაიდან და ჯ. კლარკიდან მომდინარეობს და

² აღებულია წიგნიდან: კ. პაინე. აზროვნების ეკონომიკური წესი. მოსკოვი. 1991. გვ. 311. (რუსული თარგმანის მიხედვით). საერთოდ სირთულეს წარმოადგენს ღირებულებით კატეგორიათა სწორად გაგება. ამაზე მიუთითებდა დ. რიკარდო, რომელიც აღნიშნავდა: არაფერს არ წარმოუშვია იმდენი შეცდომა, როგორც ცნებათა გაურკვევლობას, რომლებიც უკავშირდება სიტყვას „ღირებულება“ D. Ricardo. Principles of Political Economy and Taxations. Moskov. Vol 1. 1955. P. 311. (რუსული თარგმანის მიხედვით).

³ Adam Smith. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. Vol 1. P. 71. (ქართული თარგმანის მიხედვით).

⁴ იქვე, გვ. 88.

⁵ დ. რიკარდოს ნაშრომის ზემოთ მითითებული გამოცემა. გვ. 98.

⁶ J. B. Clark. The Distribution of Wealth. მოსკოვი. 2000. გვ. 11. (რუსული გამოცემიდან).

ამჟამადაც გაზიარებულია სხვადასხვა ავტორის მიერ.

ამ შეხედულებათა შესახებ მოკლედ შევნიშნავთ, რომ აუცილებელია გავმიჯნოთ მოგების წარმოქმნისა (წყაროსა) და მითვისების საკითხი. სწორედ მათს დაცილებასში მდგომარეობს მოგებისა და საერთოდ არსებულ განაწილებით ურთიერთობათა დიდი წინააღმდეგობა და უსამართლობა.

მოგების წარმოღვევნა წარმოების ერთი ფაქტორის მოქმედების პროდუქტის სახით (როგორც ეს ზემოთ განხილულ ზოგიერთ კონცეფციაშია გაგებული), გაუმართლებელია, რადგან ვერცერთი ცალკე აღებული ფაქტორი ვერაფერს ვერ ქმნის. ის არ შეიძლება იყოს თავისთავად პროდუქტის, მისი ღირებულების ნაწილის, მაშასადამე, მოგების შემქმნელი. არ შეიძლება მოგების სამართლიანი მითვისების საფუძვლად გამოვაცხადოთ მხოლოდ წარმოების რომელიმე ფაქტორის ფლობა, რაც ისტორიულ უსამართლობას ემყარება.

უფრო კონკრეტულად თუ ვიტყვით, მოგების წყაროს წარმოქმნა არ შეიძლება მივაწეროთ შრომას, რომელიც დოვლათის შექმნის ამოსავალი და უმთავრესი პირობაა. უეჭველია, რომ მნიშვნელოვანია კაპიტალის წვლილი, მაგრამ არც ის შეიძლება მოგების წარმოქმნელად გამოვაცხადოთ. დაუშვებელია უგულველყოთ მეწარმეობრივი უნარის დიდი როლი წარმოების პროცესში და მოგების წარმოქმნაში. არც ერთ ამ ფაქტორს არ შეუძლია იყოს პროდუქტისა და მოგების წარმოქმნელი, გარდა თანამონაწილისა, ანუ სხვანაირად, გარდა სხვა ფაქტორებთან ერთობლივი მოქმედებისა. სრულიად მიუღებელია მოგება მივაწეროთ რაღაც განუსაზღვრელობას საერთოდ. განუსაზღვრელობის უკან დგას რაღაც რეალური ფაქტორები, რომლებიც შეიძლება იყოს დიდი მოგების ან დიდი დანაკარგების მიზეზი. სწორედ მათზე უნდა იყოს მსჯელობა და არა რაღაც გაუგებარ რამეზე. ნოვაციები და სხვა განსაკუთრებული სიტუაციები, რომლებიც ეკონომიკაში იწვევენ შედეგზე ზემოქმედებას გადიდების ან შემცირების მიმართულებით, სავსებით განსაზღვრულია, ესაა - ტექნოლოგიური და ორგანიზაციული სიახლეები, კონიუნქტურული ცვლილებები, ბუნებრივი პირობები და სხვა შემთხვევითი თუ კანონზომიერი მოვლენები. ისინი წარმოების პროცესში მოქმედებენ სხვა ფაქტორებთან კავშირში და წარმოების შედეგებზე, მ.შ. მოგებაზე ახდენენ გავლენას. მათ თავისი სახელი აქვს. ეკონომიკური მეცნიერე-

ბა კიდევ იხილავს მათ როლს წარმოების პროცესის შედეგების წარმოქმნაში, როგორც კონკრეტულს, განსაზღვრავს მათ წვლილსაც მოგების მიღებაში, მაგრამ ეს არაა საკმარისი მოგების სრული და ჭეშმარიტი თეორიისათვის.

მოგების არსის გაგებისათვის არაფერს საგულისმოს არ იძლევა მოგების როგორც რისკის გასამრჯელოს კონცეფცია. რისკი ვერ წარმოშობს მოგებას, თუმცა რისკიანი მოქმედება ყოველგვარ საქმიანობას ახლავს.

მოგების წყაროს ის ფაქტორები ქმნის, რომლებიც რისკის პირობებში გამოიყენება. მოგების არ არსებობა სრულყოფილი კონკურენციის პირობებში ასეთ საქმიანობას აქცევს აბსურდად: შედეგი უდრის დანახარჯებს, რასაც აზრი არა აქვს (ამაზე ქვემოთ ვიმსჯელებთ), თუმცა სრულყოფილი კონკურენცია, როგორც ცნობილია, რეალობაში არ გვხვდება.

ამრიგად, საფუძველი გვაქვს ვთქვათ, რომ მოგების არსებული კონცეფციები მეტ-ნაკლებად დაცილებულია ჭეშმარიტებას. აღნიშნული თვალსზრისი ნაკარნახევია ჩვენი კვლევა-ძიებით მოგების ირგვლივ. მიგვაჩნია, რომ ამ შემთხვევაში, ისევე როგორც საერთოდ, ჭეშმარიტების მიკვლევის მთავარ საშუალებად ფუნდამენტური მიდგომა, მოვლენათა დრმა შრეებში ჩახედვა, მათი მეტათეორიული გააზრება არის სწორ ცოდნასთან მიმავალი გზა.

მოგების აღნიშნული კუთხით განხილვისას, როგორც საერთოდ ამას ვაკეთებთ სოციალურ-ეკონომიკურ მოვლენათა კვლევისას, ჩვენთვის ამოსავალია ანთროპოცენტრული მიდგომა - საკითხების განხილვა ფართო ხედვით, ადამიანთან, მის თვისებებთან და ინტერესებთან დამოკიდებულებაში, ასევე ფასეულობითი (აქსიომეტირული) - სიკეთისა და ბოროტების ასპექტით, კიდევ - ადამიანთა ბედნიერების (ეგდემონისტური) თვალსაზრისით. ეს ამჯერად ნიშნავს მოგებასთან დაკავშირებულ ურთიერთობათა მიმართებას ზნეობასთან, სამართლიანობასთან, საერთოდ ჰუმანურობასთან. ამავე დროს აუცილებლად მიგვაჩნია მოვლენათა გენეტიკური („ფესვებისაკენ“ მიმართული) მიდგომა. შევნიშნავთ იმასაც, რომ თანამედროვე მეცნიერება მოგების არსის, სოციალური ბუნების წვდომისაკენ არაა მიმართული, მისი ძირითადი ყურადღება მიჰყრებოდა მოგების მიღებისა და ზრდის (მაქსიმიზაციის) გზების ძიებისაკენ.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება აქ ითქვას შემდეგი.

ჯერ ერთი, მოგების არსის ჭეშმარიტი შემცნება ნიშნავს ეკონომიკური თეორიის უმ-

ნიშვნელოვანეს ფუნდამენტურ საკითხებში ახლებურად გარკვევას, რომელზეც ბევრად დადამოკიდებული ჰქმნარიტი ეკონომიკური თეორიის შექმნა საერთოდ;

მეორე, მოგების ჰქმნარიტი თეორიაში დევს თანამედროვე განაწილებით ურთიერთობათა შემეცნების გასაღები. ასეთი თეორიის საფუძველზე ნათელი ეფინება საკითხს: **საქმიანობით მიღებული მოგებიდან ვის რამდენი ეკუთვნის და რის საფუძველზე, სამართლიანობისა და ობიექტურობის ფარგლებში; რატომ ირღვევა სამართლიანობა და ობიექტურობა რეალობაში და რა გზით შეიძლება ისინი აღდგეს; როგორ იჩენს აქ თავს თანამედროვე საზოგადოების ეთიკური სახე კაცობრიობის პროგრესის, ცივილიზაციის ასპექტით;**

მესამე, მოგების ჰქმნარიტი თეორია მნიშვნელოვან ადგილს დაიჭერს მთელი საზოგადოებრივ (სოციალურ-ეკონომიკური) სისტემის ბუნების, მისი ჰუმანურობის ხარისხის შემეცნებაში, ამ სისტემის სრულყოფის, მოდერნიზაციის კონცეფციის შემუშავებაში.

2. წმინდა პროდუქტი როგორც მოგების პირველსახე. პირველი ეკონომიკა

დასაწყისში მოტანილი მოგების უმარტივესი, ტრივიალური გაგების, რაც მხოლოდ უზოგადეს წარმოდგენას იძლევა მის შესახებ, უფრო ფართო შეხედულებით შეიცვალისათვის, მოგების ნამდვილი არსის წდომისათვის, ჩვენი აზრით, ამოსავალი შეიძლება იყოს **გაწეულ დანახარჯებზე ნამეტი** დოვლათის (შემოსავლის) ცნება, რის წყაროების გარკვევით შემდგომ შეიძლება ნათელი მოეფინოს მოგების არსთან და აზრთან დაკავშირებულ საკითხებს. გამოვსახოთ იგი მარტივი ფორმულით:

$$Q > Z, \text{ ანუ } Q - Z = \Delta Q; \Delta Q > 0,$$

სადაც: Q არის დოვლათი (შემოსავალი), Z - დანახარჯები, Δ - ცვლილება.

ამრიგად, მსჯელობა ეხება **წმინდა პროდუქტს (შემოსავალს)**. ცნობილია, რომ ფაქტობრივად წმინდა პროდუქტის კატეგორია მეცნიერებაში ფიზიოკრატებმა შემოიტანეს. იგი ჩვეულებრივ წარმოადგენს შექმნილ დოვლათის ნაწილს. ამით ვამბობთ, რომ წარმოებას (საქმიანობას) მაშინ აქვს აზრი, როცა ვიღებთ მეტს თავისი სარგებლობით ადამიანებისათვის, ვიდრე დავხარჯეთ. წინააღმდეგ შემთხვევაში

ადგილი აქვს წყლის ნაყვას (სიზიფის შრომას). წმინდა პროდუქტის არსებობა (წარმოქმნა) გადამწყვეტი ფაქტია წარმოების გაფართოებისა და სრულყოფის პროცესში, საზოგადოების ცხოვრებაში, მის პროგრესში. მხოლოდ ამის შედეგად საზოგადოებრივი კვლავწარმოება იღებს გაფართოებულ ხასიათს, ადამიანთა კეთილდღეობის ამაღლების წყარო ჩნდება.

რაც უფრო მეტია აქ მოტანილი უტოლობის მნიშვნელობა, ანუ წმინდა პროდუქტი, მით მაღალ დონეზეა ეკონომიკა და საზოგადოების ცხოვრება. წმინდა პროდუქტი ისტორიულად ზრდადი ხასიათისაა. სწორედ ასე გახდა შესაძლებელი საზოგადოების სიმდიდრის კოლოსალური გადიდება, რამაც თანამედროვე ეტაპზე უზარმაზარ მასშტაბებს მიაღწია ცალკეულ ქვეყნებსა და მსოფლიოში. წმინდა პროდუქტის როლს სათანადო ადგილი და შეფასება უნდა მიეცეს მეცნიერებისა და საზოგადოების მიერ. ეს თითქოს ყველასათვის გასაგებია, მაგრამ მისი არსი და წყაროები სათანადო ადგილს ვერ იჭერს საზოგადოებრივ და ინდივიდუალურ ცნობიერებაში. პირველ რიგში მთავარია ვიცოდეთ, საიდან და როგორ ჩნდება დანახარჯებზე ზედმეტი პროდუქტი, შემდეგ ის, თუ რამდენად სამართლიანად ნაწილდება და უნდა განაწილდეს, მიითვისება და უნდა მიითვისებოდეს იგი. ყველამ და თითოეულმა საჭიროა საფუძლიანად იცოდეს, თუ სინამდვილეში რას ეფუძნება მისი სიმდიდრე და კეთილდღეობა, ყოველ შემთხვევაში მთელი საზოგადოება უნდა აცნობიერებდეს ამას. მაგრამ ყოველივე ეს სიღრმისეულად, არსებითად ჯერ კიდევ არაა სათანადოდ გაგებული.

მოგების მიღებას, ზრუნვას მისი გადიდებისათვის აზრი აქვს მხოლოდ იმით, რომ ეს არის **საერთოდ რეალური დოვლათის (სიმდიდრის) მატება ცალკეული სუბიექტებისათვის და მთლიანად საზოგადოებისათვის**. ეს მარტივი ჰქმნარიტება თავის მტვრევას არ საჭიროებს, თუმცა მოგებზე მსჯელობები, როგორც ზემოთ, ითქვა თეორიასა და პრაქტიკაში ბუნდოვან ცნებებსა და მსჯელობებშია გახვეული, რაც ადამიანებს კვალს უბნევს, მასზე სწორი წარმოდგენას უმახინჯებს. **მოგება თუ მიიღე, თითქოს ეს უეჭველად შენი დამსახურებაა, კუთვნილია.** ეს ასეა? თავსატეხია ის, თუ საიდან ჩნდება ნამატი (წმინდა) პროდუქტი. მოტანილ ტრივიალურ ფორმულას თუ შევხედავთ, მასში დევს დიდი წინააღმდეგობა: **დანახარჯზე მეტი შედეგი (დოვლათი, შემოსავალი) წარმოიშეება**

თითქოს არაფრისაგან, რადგან ბუნების ფუნდამენტური კანონი – მასის, ენერგიის და ა.შ. მუდმივობის კანონი გეკარნახობს, რომ თითქოს რამდენიც დაეხარჯეთ, იმდენი უნდა მივიღოთ. ეს ნიჰილო ნიჰილ – არაფრისაგან არაფერი არ ჩნდება, ე.ი. საიდან მოვიდა მეტი?

გვეტყვიან: როგორ არ ვიცით, თუ რის შედეგად არის ეს შეძლებელი – ტექნოლოგიური პროგრესი, მუშაკთა მაღალი კვალიფიკაცია, ხელსაყრელი ბუნებრივი პირობები, მეწარმის უნარი და ა.შ. – აი, ის ფაქტორები, რაც დანახარჯზე მეტ შედეგს, მის ზრდას განაპირობებს. მაგრამ ეს სულაც არაა საკმარისი ახსნა, მხოლოდ ზედაპირული, მარტივი პასუხია, რომელიც არაფერს ამბობს არსებითად იმაზე, თუ როგორ ხდება წმინდა პროდუქტის წარმოქმნა ტექნოლოგიების, კვალიფიკაციის და ა.შ. შემწეობით, ასევე იმაზე, თუ ვის ეკუთვნის წმინდა პროდუქტი ობიექტურად, სამართლიანად. გაურკვეველი რჩება, როგორ გარდაიქმნება იგი სუბიექტების მოგებად, რა გადახრაა მოგების შექმნაში მონაწილეთა წვლილსა და მის მიმოვისებელთა წილებს შორის. სწორედ სიდრმისეულად ამაში გარკვევაა მთავარი, რომ სრული და ჭეშმარიტი წარმოდგენა გვქონდეს მოგებაზე. ჩვენ ამ გზით გვიწევს წავიდეთ.

წმინდა პროდუქტი გაჩნდა და არსებობს ადამიანთა საწარმოო ძალის გარკვეული დონის მიღწევის შემდეგ, როცა ადამიანებმა ბუნების ძალთა და თავიანთი ცოდნისა და უნარის გამოყენებით შეძლეს მეტი დოვლათი შეექმნათ, ვიდრე დახარჯეს რესურსები ამისათვის. წმინდა პროდუქტი თანდათან იზრდება ტექნოლოგიური და საერთო პროგრესის კვალობაზე. მოგება კი წარმოიშვა მას შემდეგ, რაც გაჩნდა ფულად – სასაქონლო ურთიერთობა. მართალია, ის ძველისძველია, მაგრამ საზოგადოებისათვის მნიშვნელოვანი მოვლენა გახდა უკანასკნელი რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში. მაშასადამე, მოგებაზე მსჯელობა, მისი არსისა და წარმოქმნის გარკვევა წმინდა პროდუქტის წარმოების, ე.ი. პირველი ეკონომიკის კვლევიტ უნდა დავიწყოთ.

მოგების არსების შემდეგი მნიშვნელოვანი მომენტი წმინდა პროდუქტის მითვისება კონკრეტული ეკონომიკური სუბიექტის მიერ, შესაბამისი მექანიზმის არსებობა, რაც მსჯელობის შემდეგი ეტაპი უნდა იყოს.

ფიზიოკრატებმა არასრულად და არასრულყოფილად განმარტეს წმინდა პროდუქტის წარმოშობის ფაქტორები. ისინი არ შეხებიან

განაწილების საკითხებს.⁷ მათ მხოლოდ ბუნება ჩათვალეს წმინდა პროდუქტის შექმნის ფაქტორად. ისინი ვერ ჩასწვდნენ მისი წარმოშობის სხვა ფაქტორებს, მექანიზმს, მნიშვნელობას საზოგადოებისათვის, ადამიანთა საქმიანობის სხვადასხვა ფორმათა, ეკონომიკურ ურთიერთობათა როლს მის წარმოქმნაში. ცხადია, რომ ამისი გაკეთება მათ არც შეეძლოთ შემეცნების იმ დონეზე.

წმინდა პროდუქტის (წმინდა შემოსავლის) ცნებებს შემდგომად გარკვეული ადგილი ეჭირა და უჭირავს დღესაც მეცნიერებაში. ამასთან მისი წყაროების და მნიშვნელობის გამსაზღვრელი ფაქტორების საკითხი დღესაც არაა სათანადოდ გარკვეული და შეფასებული. მან სათანადო ადგილი ვერ დაიკავა მეცნიერებაში.

პირდაპირ რომ ვთქვათ, ამ პრობლემის გარკვევაში მთავარ ასპექტად ჩვენ მიგვაჩნია წმინდა პროდუქტის მუქთი (ბევრისთვის გაუგებარი თუ მიუღებელი) ხასიათი, უსასყიდლოდ, ანუ დანახარჯზე მეტი შედეგის მიღების ფაქტი, რაც თეორიის მიერ უგულებელყოფილი და ყურადღების გარეშეა დატოვებული. საქმე ეხება ამ ცნების არა მხოლოდ კომერციულ გაგებას, არამედ გენეტიკურს, საერთო - ეკონომიკურს.

ყველასათვის გასაგები უნდა იყოს, რომ კომერციული თვალსაზრისითაც წმინდა პროდუქტი (დოვლათს გამოკლებული დანახარჯი) მუქთს, უსასყიდლოს, ფასგადაუხდელად მიღებულს გულისხმობს. ვერავინ შეგვედავება, როცა ვამბობთ, რომ მუქთი არის ის, რაზეც საკუთარი საზღაური არ გაგვიღია, არაფერი დაგვიხარჯავს. უფრო ფართო გაგებით, მუქთად აქ განვიხილავთ იმას, რომლის შექმნაში არა მარტო ინდივიდს, არამედ საერთოდ საზოგადოებას არაფერი დაუხარჯავს. მაშასადამე, მუქთში, ფართო გაგებით, უნდა ვიგულისხმოთ ის, რაშიც ადამიანის უშუალო მოქმედების, ძალის დანახარჯი არ დევს პირდაპირ თუ გენეტიკურად. ეკონომიკური სენტენცია: „მუქთი სადილი არ არსებობს“ აქ უადგილოა, რადგან შეგვიძლია, ზემოთ აღნიშნული თვალსაზრისით, მუქთი დოვლათის მრავალი ფაქტი დავასახელოთ. მეტიც, საზოგადოებისა და ადამიანთა სიმდიდრის უდიდესი ნაწილი გაწეულ დანახარჯე-

⁷ ფიზიოკრატები, მაგალითად, თვლიდნენ რომ მიწა არის სიმდიდრის ერთადერთი წყარო და მხოლოდ სოფლის მეურნეობაა მისი მწარმოებელი. იხ. წიგნი: „25 საკვანძო წიგნი ეკონომიკაში“. ურალ LTD. 1999. გვ. 45. (რუს ენაზე. თარგმანი ფრანგულიდან). წარმოება შეზღუდულია იმ სიმდიდრით, რასაც მიწა შობს. იქვე. გვ. 48.

ბზე მეტად რომ არ იყოს მიღებული და ადამიანები, საზოგადოება მხოლოდ იმდენს ქმნიდნენ, რამდენსაც ხარჯავდნენ, სულაც ღარიბებად დარჩებოდნენ, არ იარსებებდა ის უზარმაზარი სიმდიდრე, რასაც ადამიანები და ხალხები ფლობენ. ამას ბევრი ადვილად მიხვდება, როცა დაფიქრდება, თუშეცა მუქთი ეკონომიკური დოვლათის არსებობის აღიარება ბევრს უჭირს ან არ უნდა. მეცნიერთაგან ბევრმა იცის, რომ **მუქთი სიკეთის ცნება**, განსაკუთრებით ბუნების სიმდიდრეთა მიმართებით დიდი ხანია ცნობილია რიგი ავტორის (პეტი, რიკარდო, მალთუსი, სეი, მარქსი, სტრუმილინი და სხვ.)⁸ ნაშრომებიდან. როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ცნობილია ფიზიოკრატების მიერ ბუნების როლის აღიარება მხოლოდ ბუნებასთან უშუალოდ დაკავშირებულ წარმოებაში. დ. რიკარდო ეხებოდა ბუნების როლს საერთოდ მრეწველობაში. იგი წერდა: ადამ სმითი არ აუფასურებდა იმ სამსახურს, რასაც ბუნებრივი ფაქტორები და მანქანები ჩვენ გვიწევენ... ისინი გვიწევენ ჩვენ სამსახურს იმით, რომ ადიდებენ პროდუქტების რაოდენობას, ამით ადამიანებს ხდიან უფრო მდიდრებად, ადიდებენ რა სახმარ ღირებულებათა რაოდენობას. მაგრამ ისინი ამ სამუშაოს ასრულებენ **მუქთად** (ხაზგასმა ჩვენი. გ.მ.), რადგან პაერთ, სითბოთი ან წყლით სარგებლობისათვის ჩვენ არაფერს ვიხდით.⁹

ბუნების მნიშვნელობის სხვა მრავალი დადასტურება შეიძლება გავიხსენოთ, მაგრამ ეს არ არის **მუქთი ფაქტორების სრული ეკონომიკური კონცეფცია**, რომელიც საკითხის არსსა და ძირითად ასპექტებს მოიცავს. **მუქთი ფაქტორების მთელი წრე**, რომლებიც ადამიანების ხელშია და მათი როლი, რის გარეშე ისინი ბევრს ვერაფერსაც შექმნიდნენ, არ იყო და არ არის სრულად გაცნობიერებული, შეფასებული. ჩემი მიდგომისა და მსჯელობების ფარგლებში **ფართოვდება მუქთი (ფასგადაუხდელი) ფაქტორების წრე**. მასში, ბუნებრივი წარმოშობის რესურსებთან ერთად, მე შემაქვს ანთროპოგენური

ძალები: დაგროვილი ცოდნა გამოცდილება, მეცნიერული და ტექნოლოგიური მიღწევები, საზოგადოებრივი განვითარების თანმხლები პროცესები და მისთ. (მათზე ქვემოთაც გვექნება მსჯელობა), რომლებიც თაობებიდან თაობებს გადაეცემა უსასყიდლოდ ან მცირე საფასურით მათ ათვისებაზე. ისინი ასევე განსაკუთრებული თვისებებისაა, რის გამო მოქმედებენ ბუნების მუქთი ძალების მსგავსად. მათი მოქმედების მექანიზმი და წვლილი წმინდა პროდუქტის, საერთოდ, მისი როგორც **მოგების პირველსახის**, კერძოდ, წარმოქმნაში, საზოგადოების ცხოვრებაში მთლიანად, სულაც არაა შესაბამისად გაცნობიერებული.

საჭიროა ეკონომიკურმა მეცნიერებამ თავისი ადგილი მიაკუთვნოს **მუქთი რესურსების კატეგორიას**, როგორც დიდმნიშვნელოვანი მოვლენების ახსნის საკვანძო ინსტრუმენტს, რომელიც ბევრ რამეს სრულიად ახლებურად წარმოგვიდგენს და შუქს მოჰფენს.

სხვა საკითხია **კომერციული ურთიერთობები**, როცა ნებისმიერი დოვლათის მფლობელი რაღაც ფასს (რაც გარკვეული წესით ყალიბდება ბაზარზე) ადებს თავის პროდუქტს – საქონელს თუ მომსახურებას. საბაზრო ურთიერთობებში ჩართვის შემდეგ წარმოშობით მუქთი პროდუქტი (შექმნილი დოვლათის ნაწილი) ანაზღაურებადი ხდება გაცვლაში მონაწილე სუბიექტებისათვის, მაგრამ ისინი ერთმანეთს უცვლიან პროდუქტებს, რომლებიც შეიცავს მუქთ ნაწილს რეალურ დანახარჯებთან შედეგების მიმართების თვალსაზრისით (წმინდა პროდუქტს). ეს გადიდებული დოვლათის ბაზაზე მოგების წარმოშობის პროცესია, რაც კომერციულ ურთიერთობათა სფეროშია მოქცეული. სხვა რამაა **წმინდა სრული პროდუქტი გენეტიკურად**, რასაც ჩვენ უფრო ვრცლად სპეციალურად ცალკე განვიხილავთ¹⁰.

მიგვაჩნია, რომ მოგების, მისი პირველსახის წყაროების არსებობისა და მოქმედების გარკვევაში ამოსავალი წერტილია **სწორედ წარმოების ფაქტორთა გარკვეული ნაწილის გენეტიკურად მუქთი ხასიათი**. აქ უნდა ითქვას, რომ ამგვარი ფაქტორების არსებობა ორ მომენტს უკავშირება: ჯერ ერთი, მათი წარმოშობისა და არსებობის წესს და, მეორე, საკუთრების არსებობას ამ ფაქტორებზე. რაც მათ კომერციული თვალსაზრისით აქცევს ანაზღაურებადად, თუშეცა ეს საბოლოო ანგარიშით, არ ცვლის წმინდა პროდუქტის წყაროების წარმო-

⁸ ბუნების მუქთი ძალების შესახებ მსჯელობა მრავლად გვხვდება ეკონომიკურ ლიტერატურაში, პრაქტიკის დონეზეც. ამასთან ეს არ ნიშნავს, რომ მათი დიდი ნაწილის გამოყენებაზე არაფერი იხარჯება. მხოლოდ მათ ერთ ნაწილს მოაქვს სიკეთე ადამიანებისათვის ყოველგვარი დანახარჯების გარეშე, რაც ყველაზე კარგად იცის. საერთოდ უნდა განვასხვაოთ რესურსის შექმნის ხარჯები და გამოყენების ხარჯები.

⁹ დ. რიკარდოს ნაშრომის ზემოთ მითითებული გამოცემა. გვ. 236.

¹⁰ გვულისხმობთ ნაშრომს: „როგორ მდიდრდებიან ადამიანები და ხალხები?“, რომელიც მზადდება გამოსაცემად.

მაგლობას. თავიდან ისინი, საერთოდ, მთლიანად საზოგადოების დოვლათის (სიმდიდრის) მატების ასპექტით, მუქთად (წმინდა პროდუქტის - წმინდა შემოსავლის ფასგადაუხდედ წყაროდ) მაინც რჩება. მაგალითად, ვინ უარყოფს, რომ მზის ენერგია დედამიწაზე ადამიანების ცხოვრებისა და საქმიანობის მუქთი, უპირველესი ფასდაუდებელი წყაროა. ატმოსფეროს ნალექები და თუნდაც ჭანგბადი სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოების მუქთი წყარო არაა? განა ისინი სადმე ბაზარზე დადგენილ ფასად იყიდება? ნაყოფიერი მიწა ხომ მუქთი შემოსავლის წყაროა მისი მფლობელისათვის, რომელიც კარგ საფასურს იღებს იჯარის (რენტის) სახით. ეს მიწა გარკვეული ზომით ანაზრაურებადი ფაქტორია მისი იჯარით ამღებისთვისაც, თუმცა მუქთ (დანახარჯზე მეტ, ე.ი. წმინდა) შემოსავალს იძლევა. სხვანაირად მის დამუშავებას აზრი დაეკარგებოდა. საბოლოო ანგარიშით, ნაყოფიერმა მიწამ საზოგადოებას მუქთი დოვლათის მიღების, მეტი სიმდიდრის შექმნის საშუალება მისცა.

მუქთი სიმდიდრე არ არის, მაგალითად, კუვეიტის, არაბთა გაერთიანებული ემირატების ნავთობის საბადოები და მათგან მიღებული შემოსავლები და ა.შ და ა.შ? უდიდესი „ძღვენი“, ფასგადაუხდელი სიკეთე არ არის ბუნებრივი – ფიზიკური თუ ინტელექტუალური უნარები, ნიჭი, სილამაზეც, რომლებითაც ბუნებაში ადამიანები, მართალია, სხვადასხვა ზომით, მაგრამ საერთოდ უხვად დააჯილდოვა? თუ არა ეს უნარები, აბა, რა ეკონომიკა და კულტურა გვექნებოდა. განა თაობები რამეს უხდიან წინაპრებს მათ მიერ უსასყიდლოდ გადმოცემული გამოცდილების, ცოდნის, მეცნიერული აღმოჩენების, იდეების, ადამიანთა მრავალმხრივი, მ. შ. ტექნიკური შემოქმედების ნაყოფის - გამოგონებების, მატერიალური და სულიერი სიმდიდრისათვის? მცირე მნიშვნელობა როდი აქვს საზოგადოებისათვის სასრგებლო შედეგების მიღებაში ისტორიული პროცესების, კანონზომიერებათა როლს, რაც დანახარჯებთან არაა დაკავშირებული. ყოველივე ამათ გარეშე კაცობრიობა ხომ ისტორიის ფსკერზე დარჩებოდა. ისიც კარგი იქნებოდა, რომ თაობებს ჰქონდეთ მადლიერების გრძნობა მაინც და დააფასონ წინაპართა უანგაროდ ნაბოძები სიკეთენი.

აქ მეტს ამ თემაზე არ გავავრცელებთ. მაშასადამე, კაცობრიობის ხელში არსებული ბუნებრივი და ანთროპოგენური მუქთი რესურსების დიდი მარაგები, მათი შეერთება წარმოების მოქმედ ფაქტორებთან არის იმის საფუძველი, რომ ადამიანთა რუდუნებით და მათი

შემწეობით იქმნებოდა და იქმნება დოვლათი და მისი ნაწილი - წმინდა პროდუქტი.¹¹ ესაა უდიდესი ხელსაყრელი წანამდღვარი ხალხთა ცხოვრების პირობებისათვის და მისი გაუმჯობესებისათვის. ყოველივე ამის შეცნობისა და შეფასების გარეშე ჭეშმარიტი ეკონომიკური თეორია და საერთოდ საზოგადოებრივი ცნობიერება სანახევროდ ცარიელ ჭურჭელს დაემსგავსება.

სწორედ ადამიანთა (საზოგადოების) მიერ მუქთი (ფასგადაუხდელი) ფაქტორების გამოყენების, წარმოების დანარჩენ ფაქტორებთან – შრომასთან, კაპიტალთან, მეწარმეობრივ უნართან, სახელმწიფოს ეკონომიკურ ფუნქციებთან შეერთების წესისა და შედეგების გარკვევა გვაძლევს საშუალებას სწორად ავხსნათ წმინდა პროდუქტის როგორც მოგების პირველსახის (წინამორბედის) წარმოქმნა და განსაზღვრულ პირობებში მისი გარდაქმნა ეკონომიკური სუბიექტების მოგებად.

წმინდა პროდუქტის წარმოქმნის პროცესის დრმა გაგების მიზნით შემოგვაქვს „სოციალური ენერგიის“ სპეციალური ცნება. ეს კატეგორია გვეხმარება სოციალურ-ეკონომიკურ მოვლენათა, საერთოდ, და მოგების არსისა და წარმოქმნის სიღრმისეული ასპექტების, კერძოდ, გაგებაში (თუმცა მას სხვა დიდი შემეცნებითი მნიშვნელობაც აქვს).¹² **სოციალურ ენერგიაში ვგულისხმობთ საზოგადოების დოვლათ-შემქმნელ პოტენციალს, იმ წყაროთა ერთობლივ უნარს, რომლებიც სოციაუმის მატერიალურ და არამატერიალურ (სულიერ) სიმდიდრეს ქმნის და ადიდებს, ადამიანთა კეთილდღეობასა და მის ამაღლებას განაპირობებს.** ეს ენერგია აერთიანებს ადამიანთა საკუთარ და ბუნებისაგან მითვისებულ ძალებს (რესურსებს), მათი სინერგიის ფორმით არსებობს. მისი შინაარსი სცილდება ფართოდ გაერცვლებულ ცნებებს: „საწარმოო ძალები“, „წარმოების ფაქტორები“, „რესურსები“, „წარმოების საშუალებები“ და მისთ. ამ კატეგორიის მეშვეობით ჩვენ წარმოვიდგენთ საზოგადოების დოვლათ-შემქმნელ შესაძლებლობებს

¹¹ რ. კანტილიონი თვლიდა, რომ მიწა არის სიმდიდრის წყარო, ანუ დედა, ხოლო ადამიანის შრომა კი - ძალა, რომელიც მას აწარმოებს. უ. პეტის მიხედვით კი, შრომა არის სიმდიდრის მამა და აქტიური წყარო, ხოლო მიწა, ანუ ბუნება, მისი დედაა. ამრიგად, ეს ავტორები ჯერ კიდევ ეკონომიკური მეცნიერების სათავეებთან ასახველებდნენ სიმდიდრის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორებს.

¹² ამის შესახებ იხ. ჩემს მონოგრაფიაში „მეტაეკონომიკა – ეკონომიკის ფილოსოფია“ და სხვა ნაშრომებში.

მათი რაოდენობრივი და თვისებრივი გამოვლენით, ვაცნობიერებთ ფორმულით: $Q > Z$ გამოხატული ფაქტის წინაპირობებს, გადავჭრით დანახარჯებზე მეტი შედეგის წარმოქმნის წინააღმდეგობას – დანახარჯებისა და შედეგების მოსალოდნელი ტოლობის დარღვევას. ამით კი ვწვდებით რეალური წმინდა პროდუქტის, სიმდიდრისა და მისი გადიდების წყაროებს მთლიანობაში, მაშასადამე, **პროგრესის საიდუმლოს ღრმა (და არა ზედაპირულ) ფესვებს.**

სოციალური ენერგია წარმოგვიდგება ადამიანების, მათი ჯგუფების, საზოგადოების მუშაობის განსაკუთრებულ სპეციფიკურ პოტენციალად, რომელიც ფიზიკური (ბუნებრივი) და ანთროპოგენური ძალებიდან იღებს სათავეს. მისი წყაროები და თვისებები, ადამიანთა ინტერესების, დოვლათის (შემოსავლების) შექმნის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი თავისებურებებით ხასიათდება, რომლებთანაცაა სწორედ დაკავშირებული წმინდა პროდუქტის არსებობა.

განვიხილოთ სოციალური ენერგიის წყაროები და მათი თვისებები.

პირველ რიგში ასეთ წყაროდ **თვით ადამიანი და მისი უნარები** უნდა ჩაითვალოს. სოციუმში ყოველივე მთავარი აქტორისაგან – ადამიანისაგან, როგორც ძირითადი მიზეზისაგან გამომდინარეობს. ამიტომ ადამიანს, მის ფიზიკურ და ინტელექტუალურ-შემოქმედებით ძალებს განვიხილავთ სოციალური ენერგიის ამოსავალ წყაროდ. იგი, თავის მხრივ, ორ ნაწილად იყოფა. ჯერ ერთი, ესაა თვით ბუნებაში წარმოქმნილი და ევოლუციურად, ისტორიულ პროცესში განვითარებული ადამიანის ბიოლოგიური პოტენციალი, და შემდეგ, ადამიანთა საკუთარი ძალისხმევით შექმნილი სოცოგენური ინტელექტუალური განვითარების პოტენციალი. **განსაკუთრებულია შემოქმედებითი ნიჭით უხვად დაჯილდოებულ ადამიანთა, ინტელექტუალური ელიტის როლი, რომელიც უზარმაზარ ბიძგს ძლევს საზოგადოებრივ პროგრესს, საერთოდ, და ეკონომიკურ პროგრესს, კერძოდ. ეს უკანაკნელი ისტორიის მანძილზე განუსაზღვრელად მზარდ მნიშვნელობას იძენს.**

უდიდესი მნიშვნელობის ფაქტია ის, რომ თვით ადამიანში დევს დანახარჯით მიღებული და მასზე მეტი დოვლათის (სიკეთეთა) შექმნის პოტენციალი: ერთი - ბუნებისგან მიღებული და მეორე – ანთროპოგენური, მის განვითარებაში საზოგადოების მიერ შეტანილი ფასგადაუხდელი წვლილისაგან წარმოქმნილი.

მეორე, დაგროვილი და თაობებისათვის გადაცემული ცოდნა, გამოცდილება, გამო-

მუშაგებული უნარ-ჩვევები, მეცნიერული აღმოჩენები, გამოგონებები, ტექნიკური და ორგანიზაციული სიახლეები, საერთოდ კულტურის, ლიტერატურის ქმნილებები და სხვ., რომლებიც ისტორიის ძალებს, სოციალური ენერგიის წყაროს წარმოშობს ცივილიზაციის მთელ მანძილზე. ისინი დღეისათვის სხვადასხვა მასშტაბით ვრცელდება და მათი გამოიყენება, უზარმაზარ მასშტაბს აღწევს. საზოგადოება, ადამიანები დანახარჯებს ეწევიან მათ გამოყენებაზე და არა მათი საფასურის გადახდაზე.

მესამე, ბუნებრივი პირობები, სიმდიდრეები: მზის (ჰელიო) ენერგია, გეოენერგეტიკული რესურსები, წიაღისეული, ჰიდრორესურსები, ფლორა, ფაუნა, კლიმატური პირობები და სხვ., რომლებიც ადამიანთა საქმიანობით ჩაერთვებიან დოვლათის შექმნის პროცესში წარმომავლობით როგორც სოციალური ენერგიის ადამიანთა ძალისხმევის გარეშე არსებული წყაროები. ისინი პრაქტიკულად უცვლელი ან შეზღუდული და კლებადია დედამიწაზე ადამიანთა მიერ მათი გამოყენების კვალობაზე. როგორც სოციალური ენერგიის წყაროს, მათი მნიშვნელობა და წვლილი იზრდება გამოყენების რაოდენობის გადიდებისა და განსაკუთრებით გამოყენების გაუმჯობესების (ხარისხის) მეშვეობით.

მეოთხე, თაობათა მიერ შექმნილი და მოქმედი თაობებისათვის გადმოცემული მატერიალური სიმდიდრის (კაპიტალის) მარაგები, რომლებიც ამა თუ იმ ზომითა და ფორმით გამოსადეგია და ეხმარება ადამიანებს საქმიანობასა და ცხოვრებაში. ისინი მრავალი, ხშირად ათობით წლისა და ზოგჯერ მეტი ხანის განმავლობაში ემსახურება დოვლათის შექმნის პროცესს და მეტი წვლილი შეაქვთ დოვლათის შექმნაში მათზე გაწეულ დანახარჯებთან შედარებით მათში მატერიალიზებული ბუნებრივი ძალების (მასალების) თუ ანთროპოგენური რესურსების (ცოდნა, გამოგონებები, აღმოჩენები და სხვ.) მეშვეობით. მათთანაა დაკავშირებული შრომის ტექნიკური შეიარაღება, პროგრესული ტექნოლოგიების ათვისება.

მეხუთე, ბუნებისა და საზოგადოების, მათ შორის ეკონომიკის კანონები, კანონზომიერებები, სპონტანური პროცესები (შრომის დანაწილება – სპეციალიზაცია, კოოპერაცია, კომბინირება, კონცენტრაცია, შემთხვევათა ხელსაყრელი თანხვედრა, სინერგიის ეფექტი), ე.ი. ე.წ. „უხილავი ხელი“, „გამართლება“ (ფორტუნას ძღვენი) და ა.შ. ეს სოციალური ენერგიის სრულიად სპეციფიკური

წყაროებია, რომლებიც მოქმედებს უხილავად, წარმოების რეალური ფაქტორებთან შერწყმულად, ეკონომიკური პროცესების სხვადასხვა მიმართულებით და ხელს უწყობს, რესურსების მწარმოებლურობის (უკუგების) გადიდებას მიკრო და მაკროეკონომიკურ დონეებზე.

მეექვსე. საგანგებო ხასიათისა და მნიშვნელობისაა **სახელმწიფო და სოციალური რეგულირების ფაქტორის** როლი. მასში თავს იყრის სინერგიის განსაკუთრებული ძალები, რომლებიც პირობათა მთელ წყებას ემყარება. მისი ფესვები გადგმულია როგორც წარსულში, ისე მოქმედი თაობების უნარებში. იგი ერთგვარი კატალიზატორისა და მულტიპლიკატორის როლს ასრულებს საზოგადოების დოვლათშემქმნელი პოტენციალის ზრდისა და გამოყენების პროცესში. ეს პოტენციალი მრავალგზის სჭარბობს ამ ფაქტორზე გაწეულ დანახარჯებს. სრულიად გაუმართლებელია ამ ფაქტორის არსებობისა და წვლილის უგულვებელყოფა წარმოებისა და მოგების თეორიაში, მისი სათანადოდ შეუფასებლობა.

ამ ჩამონათვალში ყველაფერი ცნობილია, მაგრამ ჩვენ მათ ყურადღებას მივაპყრობთ წმინდა პროდუქტის წარმოქმნის და სოციალური ენერგიის, აქედან გამომდინარე, **სოციალური-ეკონომიკური პროგრესის წყაროების ხასიათის** თვალსაზრისით, რაც სათანადოდ არაა გაცნობიერებული და შეფასებული. ამ მხრივ განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა **სოციალური ენერგიის წყაროთა ფუნდამენტური თვისებები**. სწორედ მათ საფუძველზე ხდება შესაძლებელი განვსაზღვროთ წმინდა პროდუქტისა და მოგების წყაროთა წარმოქმნის ძირითადი წინაპირობები.

ეს თვისებები შემდეგია.

1. სოციალურ ენერგიის აღნიშნული წყაროები **წარმომავლობის მიხედვით მთლიანად ან ნაწილობრივ, მუქთი ხასიათისაა, ის, რომ ისინი მიიღება უსასყიდლოდ, ანუ არ შეიცავს ადამიანის ან საერთოდ ანთროპოგენური ძლების დანახარჯებს**. მათზე კი შეიძლება ვიმსჯელოთ როგორც **კომერციული, ისე გენეტიკური** თვალსაზრისით. თავდაპირველად აქ ვგულისხმობთ კონკრეტული სუბიექტების ძალთა თუ სხვა რესურსების გამოყენებას. შემდეგ იგულისხმება მთლიანად საზოგადოების დოვლათის წარმოების ფაქტორები. ამგვარ მუქთ ძალთა მოქმედებით ვიღებთ თანაფარდობას: $Q > Z$, რაც კონკრეტულ შემთხვევაში მეტ-ნაკლები ზომით გამოვლინდება.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ადამიანთა **მუქთ ბუნებრივ ნიჭს** – კაცთა მოღე-

მის ბუნებრივი ევოლუციური და სოციალური განვითარების მუქთ (უსასყიდლო) შედეგს, რომელიც ინდივიდთა საკუთარი ძალისხმევით მიღებულ ინტელექტუალურ უნართან შეერთებით, მათი შემოქმედებითი ენერგიის, კრეატიული (გამომგონებლობითი) პოტენციალის ამოსავალი ფაქტორია. უდიდეს ძალად გვევლინება **ინტელექტუალური ელიტის** – გამორჩეული ბუნებრივი ნიჭიერების ადამიანთა – გენიალურ შემოქმედთა, ტალანტების, საერთოდ ნიჭიერთა მასის როლი. მუქთი (უსასყიდლო) ფაქტორის წყალობით ისტორიული პროცესი იღებს ტემპს, უერთდება რა იგი და მის მიერ შექმნილი ტექნოლოგიური თუ სხვა სიახლეების უზარმაზარ ენერგიას.

განუსაზღვრელი მნიშვნელობისაა **ბუნების ძალთა მუქთი (ფასგადაუხდელი)** ხასიათი. ისინი არაა ადამიანის მიერ შექმნილნი, მაგრამ მათი ადამიანის საქმიანობაში ჩართვის მასშტაბები და ხარისხი განაპირობებს წარმოებული დოვლათის რაოდენობასა და თვისებრივ მახასიათებლებს, წმინდა პროდუქტის წარმოებას, მის მასშტაბებს, ანუ $Q - Z$ სიდიდეს. ბუნებრივი ფაქტორი საყოველთაოა, ამასთან მოქმედებს ეკონომიკურ პროცესში სხვადასხვა ზომით.

იგივე შეიძლება ვთქვათ „**ისტორიის მუშაობაზე**“ – მოქმედ თაობათა მიერ წარსულისაგან, წინამორბედ თაობათაგან მიღებულ და წარმოების პროცესში გამოყენებული სოციალური ენერგიის **მთლიანად ან ნაწილობრივ უსასყიდლო** ართროპოგენურ მუქთ წყაროებზე: ინტელექტუალური საქმიანობის პროდუქტებზე - ცოდნაზე, გამოცდილებაზე, გამოგონებებზე, აღმოჩენებზე. მათზეა დამოკიდებული ადამიანთა მიერ ბუნებისა და საკუთარი ძალების გამოყენება, მაშასადამე, დოვლათის, მისი წმინდა ნაწილის წარმოების მასშტაბები.

უმნიშვნელოვანესი ფაქტია, რომ ბუნებასა და ისტორიასთან ადამიანებს აქვთ არა **კომერციული (ანგარიშიანი)**, არამედ **უანგარო, სამაგიეროს გადახდის გარეშე დამოკიდებულება**. კომერციული ურთიერთობა ადამიანებს შორის ამ ფაქტორის გამოყენების საფუძველზე მხოლოდ შემდგომ წარმოიშვება დოვლათის შექმნასთან, მის გაცვლასთან და განაწილებასთან დაკავშირებით, საბაზრო გარემოში.

2. სოციალური ენერგიის ერთ-ერთი თვისება დაკავშირებულია იმასთან, რომ იგი **ზოგჯერ თითქოს „არაფრისაგან“**, ადამიანური და სხვა რესურსების დანახარჯების გარეშეც წარმოიქმნება. ეს თვისება გამომდინარეობს მისი ზო-

გიერთი წყაროს ხასიათიდან, რომლებიც გამოყენების (მოხმარების) დროს არ იხარჯება, არ ცვდება, ხმარების გამო მწყობრიდან არ გამოდის, არ კლებულობს (მხოლოდ, შეიძლება „მორალურად ცვდებოდეს“, უარგისი გახდეს უკეთესი რამის არენაზე გამოჩენის შედეგად). ესაა სოციალური ენერგიის არამატერიალური, რაოდენობრივად „უწონადი“ წყაროები, როგორიცაა: ცოდნა, იდეა, მეცნიერული აღმოჩენა, გამოგონება, ნოუ-ჰაუ, ყოველგვარი ტექნიკური და ორგანიზაციული სიახლე, სამართლებრივი კანონები, საზოგადოებრივი ურთიერთობები და ა.შ. აღნიშნული რესურსები, პირიქით, მეტ ძალას, სიდიდეს იძენს, მძლავრდება გამოყენების არეალის (მასშტაბის) გაფართოებით. მათ ახასიათებთ გავრცელება (ტირაჟირება) - სივრცეში გაფართოება, გამეორებადობა და მოქმედების დიდი ხანგრძლივობა. ამის შედეგადაც მათი ენერგეტიკული პოტენციალი შესაბამისად იზრდება. მათ გამოყენებას მზარდი ხასიათი და მნიშვნელობა აქვს. ასეთივე უდანახარჯოა (პირდაპირ დანახარჯებს, როგორც წესი, არ მოითხოვს) სპონტანური წარმოშობის რესურსები, რომლებიც ზემოთ ცალკე კლასად აღინიშნა: ბუნებისა და მეცნიერების კანონები, განვითარების კანონზომიერებები, საზოგადოებრივი, მ.შ. ეკონომიკური ურთიერთობები, შრომის დაწესება, გამართლება და და სხვ.

3. სოციალური ენერგიის შემდეგი მნიშვნელოვანი თვისებაა მის წყაროთა სპონტანური დაგროვება (თეზავრაცია), რაც ამ ენერგიის ზრდას ერთ-ერთ საფუძვლად უდევს. ეს განსაკუთრებით ეხება არამატერიალურ წყაროებს – უწინარესად შემოქმედებითი შრომის, საერთოდ ინტელექტუალური უნარის შედეგებს. ადგილი აქვს ონტოგენეზისა და ფილოგენეზის პროცესს. სოციალური ენერგიის ანთროპოგენური წყაროები ამის შედეგად იზრდება. მართალია, შეიმჩნევა დისიპაცია (გაფანტვა, ვთქვათ, მორალურ ცვეთა და სხვ), მაგრამ მთლიანობაში არსებული მარაგები ზრდას განიცდის, რადგან ახალი მეტი ემატება, ვიდრე მწყობრიდან გამოდის, ძველის საკმაოდ დიდი ნაწილი შენარჩუნდება, გენეტიკურად გადასცემს მომდევნო ობიექტებს თავის მდგრად თვისებებს (ელემენტებს), ანუ უკვალოდ არ ქრება (ახალი წარმოიქმნება ძველის ბაზაზე, ატარებს განვითარების მთელი გავლილი საფეხურების ნიშნებს), თაობიდან თაობას გადაეცემა. ამით სოციალური ენერგია თოვლის ზვავით იზრდება.

აქვე უნდა აღინიშნოს ძირითადი კაპიტა-

ლის მულტიფლიცირებადობა. ჯერ ერთი, იგი ჩვეულებრივ გენეტიკურად სწორედ მუქთი ფაქტორებიდან (მათ საფუძველზე არსებული წმინდა პროდუქტის დანახარჯებიდან) წარმოდგება და აღიღებს რა შემოსავალს, ისევე და ისევე განუწყვეტლივ განიცდის თვითზრდას ერთგვარი ექსპონენციალური წესით.

უაღრესად მნიშვნელოვანია, რომ განვითარების მომდევნო პროცესი იწყება მიღწეული დონიდან, რომელსაც ემყარება მომდევნო საფეხური, საჭირო არაა ყველაფრის მუდმივად თავიდან დაწყება. მაშასადამე, მოქმედებს მიღწეული დონის შენახვის კანონი. დაგროვილი (შენახული) დონე მნიშვნელოვანწილად მუქთი ხასიათისაა.

4. არსებობს სოციალური ენერგიის ისეთი თვისება, რომელიც ერთი შეხედვით, ეწინააღმდეგება ბუნების (ფიზიკის), კერძოდ, ენერგიის, მატერიის და ა. შ. მუდმივობის კანონებს. ეს თვისებაა სოციალური ენერგიის ზრდისა და შემცირების შესაძლებლობა. ეს მას ახასიათებს ერთიდან მეორე ფორმაში გადასვლასთან ერთად, რითაც განსხვავდება ფიზიკური ენერგიისაგან. ეს უკავშირდება სოციალური ენერგიის წყაროთა არამატერიალურ-არარაოდენობით, თვისებრივ მახასიათებლებს. იგი გამომდინარეობს სწორედ მისი წყაროების ერთი ნაწილის იმ თვისებებიდან, რომ ისინი არ იხარჯება, არ ქრება, არ ცვდება, მათი ძალა მატულობს გავრცელების, გამოყენების გაფართოების კვალობაზე. ესეც განსაკუთრებული თვისებაა, რაც მნიშვნელოვნად განაპირობებს ეკონომიკური საქმიანობის პროცესში წმინდა პროდუქტის წყაროს – მუქთი სოციალური ენერგიის წარმოქმნას, შედეგის დანახარჯებზე გადამეტებას, ე.ი. სოციალური ენერგიის უფრო მეტად ზრდას, ვიდრე იზრდება გაწეული დანახარჯები.

ასევე დიდ მნიშვნელობა საქმიანობის მუქთი შედეგის - წმინდა პროდუქტის წარმოქმნის თვალსაზრისით აქვს თვით დოვლათის შექმნის ტექნოლოგიურ პროცესს. იგი თვით ბუნებიდან იღებს სათავეს. ბუნებრივი „ტექნოლოგიები“ (პროცესები), რომელთა შედეგად ბუნებაში ახალი ობიექტები წარმოიქმნება, ახალი ობიექტის თვისებრივი უპირატესობის მეშვეობით, როგორც წესი, გვევლინება, დანახარჯზე შედეგის გადამეტების ერთ-ერთ პირობად, თუ მას ადამიანური სარგებლობის საზომებით შევხედავთ. ამას თავისი კოლოსალური მასშტაბის გამო – ბუნება უკიდვანოა – განვიხილავთ როგორც „დიდ სინთეზს“. ბუნების ორი ან მეტი ნივთიერების შეერთებით წარ-

მოიშვება ადამიანური თვალთახედვით **სასარგებლო პროდუქტები**, მაგალითად, ნავთობი, ქვანახშირი, ოქრო, ალმასი და ა.შ. მთელი მცენარეული და ცხოველური სამყარო ამისი დადასტურებაა, კერძოდ, მკვდარი ნივთიერებებიდან **უფრო მაღალი - ცოცხალი ორგანიზმები** (მცენარეები, ცხოველები) წარმოქმნა თვით ადამიანამდე და მის ტვინამდე. ზოგჯერ **რთული ნივთიერებების დაშლითაც** მიიღება ახალი საგნები, რომელთაც ადამიანებისათვის მეტი მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე მათ წარმოქმნაში მონაწილე კომპონენტებს.

ადგილი გასაგებია ანთროპოგენურ სამყაროში **ხელოვნური ტექნოლოგიებით** (მას „**მცირე სინთეზი**“ ვუწოდებთ „ბუნებრივ ტექნოლოგიებთან“ შედარებით ნაკლები მასშტაბის გამო) შექმნილი პროდუქტების მეტობა ადამიანისათვის სასარგებლო თვისებების მიხედვით გამოყენებულ რესურსებთან შედარებით. სოციალური ტექნოლოგიები წარმოადგენენ განსაკუთრებულ შემთხვევებს. ადამიანის მიზანმიმართული მოქმედებით, ბუნების ძალთა და საგნების გამოყენებით, ახალ იდეებთან, ცოდნასთან, გამოგონებლური უნარის პროდუქტთან სინთეზით იქმნება ისეთი ობიექტები, რომლებიც თვით ბუნებაში არ გვხვდება და აჭარბებს თვისებებით (ადამიანთა მოთხოვნილებების თვალთახედვით) ბუნებრივს. ეს უფრო **მაღალი დოვლათია**. იგი უკეთ შეესაბამება და აკმაყოფილებს ადამიანთა მოთხოვნილებებს. ამასზეა აგებული წარმოების მთელი პროცესი დასაბამიდან დღემდე.

ეს მოვლენები, რასაც ჩვენ შესაბამისად ბუნებაში და საზოგადოების ცხოვრებაში ვხვდებით, **ე.ი. დიდი და მცირე სინთეზი**, ეხება არა მარტო მატერიალური ნივთების წარმოებას, არამედ ყოველივე იმისას, რაც ადამიანებისათვის სიკეთეს წარმოადგენს, მაშასადამე, შემოქმედებითი საქმიანობის - ხელოვნების, ლიტერატურის, მეცნიერების ქმნილებებს და ა.შ. ამ მომენტებში რაოდენობრივ-თვისებრივი თვალთახედვით თავს იჩენს ფორმულის $Q > Z$, ანუ წმინდა (მუქტი) პროდუქტის წარმოქმნის მნიშვნელოვანი ფაქტი.

საგულისხმოა **ბუნებისა და საზოგადოების ობიექტურ კანონზომიერებათა, სინერგიის, სპეციალიზაციის, კონცენტრაციის, კომბინირების, გამართლების ფენომენის და სხვ. როგორც ფაქტობრივად სოციალური ენერგიის მუქტი წყაროს თვისება**. ეს მოვლენები აძლიერებს რა წარმოების რეალური რესურსების ძალას, როგორც წესი, საამისოდ უშუალო დანახარჯების გარეშე, ანუ უსასყიდლოდ, ადიდებს სოციალურ ენერგიას, რომელიც ხდება დანახარჯებზე შედეგების **სოციალური ეკონომიკა**

გადამეტების, ანუ წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების ერთ-ერთი საფუძველი. ისტორიულად ამ თვისების მნიშვნელობა ყოველთვის ხელშესახები იყო, ხოლო დღეისათვის მას თვალსაჩინო ადგილი უკავია შედეგის დანახარჯებზე გადამეტებაში (წმინდა პროდუქტის წარმოქმნაში) როგორც მიკროეკონომიკური მასშტაბით, ასევე მთლიანად ეკონომიკაში.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნული, საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ ურთიერთობათა სისტემის შესაბამისად, თავისებურად აისახება ეკონომიკურ პარამეტრებში, **ამოქმედება წესი: „დიდი მცირეში“**, ასევე **დგინდება თანაფარდობა: „მთელი მეტია შესაკრებთა ჯამზე“**. მათ განსაკუთრებულ გამოვლენას ადგილი აქვს საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში.

სოციალური ენერგიის წყაროთა ამ თვისებებიდან გამოგვეყავს წმინდა პროდუქტის, ანუ გაწეულ დანახარჯებზე გადამეტებით მიღებული პროდუქტის ცნების და მისი წარმოქმნის ზემოთ გადმოცემული ახალი გაგება, რომელსაც ჩვენ ერთ-ერთი ცენტრალური ადგილს მივაკუთვნებთ ეკონომიკურ თეორიაში, ეკონომიკური და რიგი სოციალური მოვლენის, საერთოდ საზოგადოებრივი ცხოვრების პროგრესის ახსნაში, რაც აქამდე მას არ ჰქონია.

სოციალური ენერგიისა და საბოლოოდ დოვლათის მუქტი წყაროების არსებობა და დოვლათის წარმოების პროცესში მონაწილეობა, რის საფუძველზე შედეგი (შექმნილი დოვლათი) სჭარბობს დანახარჯებს, წარმოადგენს განსაკუთრებულ და გადამწყვეტ ფაქტს ცალკეულ ადამიანთა, მათი ჯგუფებისა და მთელი კაცობრიობის ცხოვრებაში, პროგრესში. ამის გარეშე სოციალური უფერულ და მკვდარ, ერთ ადგილზე გაყინულ რეალობად იქცეოდა. კაცობრიობის მატერიალური და სულიერი სიმდიდრის მარაგებმა კი ამ გზით კოლოსალურ მასშტაბებს მიაღწია (თუმცა ისინი მაინც ახლოსაც ვერ აკმაყოფილებს დედამიწაზე საყოველთაო კეთილდღეობის მოთხოვნებს).

შევნიშნავთ, რომ ჩვენი მსჯელობა ეხება რეალურ წმინდა პროდუქტს, თუმცა არსებობს მისი ირეალური ფორმაც, რასაც ქვემოთ განვიხილავთ მოგებასთან კავშირში.

განხილული წმინდა პროდუქტის გარდაქმნა მოგებად კონკრეტულ პირობებში, მითვისება ცალკეული სუბიექტების მიერ სპეციფიკური მექანიზმისა და წესების მოქმედების შედეგად ჩვენი შემდგომი მსჯელობის საგანია.

3. წმინდა პროდუქტის გარდაქმნა მოგებად. მეორე ეკონომიკა

წმინდა პროდუქტის მოგებად გარდაქმნა – საკვანძო პუნქტია მოგების თეორიაში. ესაა სპეციფიკური „სოციალური ტექნოლოგია“. იგი ემყარება განსაკუთრებულ სოციალურ-ეკონომიკურ სისტემასა და შემოსავლების განაწილების ეკონომიკურ მექანიზმს, რომელიც ყალიბდება საზოგადოების განვითარების გარკვეულ ეტაპზე, ფულად-სასაქონლო ურთიერთობათა პირობებში. ზოგადად შეიძლება ვთქვათ, რომ მოგებად წმინდა პროდუქტის გარდაქმნა ნიშნავს ამ პროდუქტის გადასვლას კონკრეტულ სუბიექტთა ხელში, მათ შემოსავლებად, სიმდიდრის ზრდისა და კეთილდღეობის ამაღლების წყაროდ გადაქცევას. ამასთან, ჩვენ გამოვდივართ იმ მოსაზრებიდან, რომ მხოლოდ ამით არ ამოიწურება მოგების როგორც ეკონომიკური მოვლენისა და კატეგორიის ფუძემდებლური ასპექტები, მისი სოციალური ბუნება, კონკრეტული სუბიექტების მიერ მისი მითვისების ხასიათი, სამართლიანობა. არსებითად დგას საკითხი არა მარტო იმის შესახებ, თუ საიდან წარმოიშევა მთლიან შემოსავლებსა და დანახარჯებს შორის სხვაობა, არამედ იმაზე, თუ ვის მიერ, როგორ, რამდენად სამართლიან (ობიექტურ) საფუძველზე და წესით მიითვისება იგი. ეს კი ერთ-ერთი უმისწვნელოვანესი მომენტი მოგების არსში. ამის გათვალისწინებით უკვე შეგვიძლია უფრო ვრცლად ჩამოვაყალიბოთ მოგების განსაზღვრება. მოგება არის კონკრეტული სუბიექტების შემოსავალი, რომელიც ეკონომიკურ ურთიერთობათა გარკვეული ფორმის პირობებში მიღებულია იმ საქმიანობით, რამაც მოიტანა დანახარჯზე მეტი შედეგი – წმინდა პროდუქტი და ობიექტური თვალსაზრისით მითვისებულია არსებული ეკონომიკური მექანიზმის მეშვეობით სამართლიანად ან არასამართლიანად (როგორც კუთვნილი ან კუთვნილზე მეტი). რეალური მოგება უნდა განვიხილოთ როგორც ეკონომიკურ ფაქტორთა ერთობლივი მოქმედებით დანახარჯებზე ზედმეტად შექმნილი დოვლათის – წმინდა პროდუქტის - გარდაქმნილი ფორმა, ცალკეულ ეკონომიკურ სუბიექტთა მიერ განაწილების მოქმედი წესის პირობებში, ობიექტური კუთვნილების თვალსაზრისით, დოვლათის (შემოსავალის) სამართლიანად ან არასამართლიანად მიღებული და მითვისებული ნაწილი. იგი ასევე მთელი საზოგადოების

სათვის გვევლინება დამატებით დოვლათად, სიმდიდრის მატებად.¹³

როგორც ზემოთ, ამ ნაშრომის პირველ ნაწილში ვნახეთ, ვერც ერთმა დღემდე არსებულმა თეორიამ ვერ ახსნა სწორად მოგების წარმოქმნა. ამ საკითხზე ჭეშმარიტი კონცეფციის ჩამოყალიბებისათვის უნდა მივყვეთ იმ ლოგიკას, რომელიც ითვალისწინებს წმინდა პროდუქტის მოგებად გარდაქმნას, რაც, ჩვენი აზრით, მიგვიყვანს სწორ დასკვნამდე.

ამისათვის საკითხის განხილვა უნდა დავიწყოთ იმ „სოციალური ტექნოლოგიით“, რომელიც პროდუქტის ერთ ფორმას – წმინდა პროდუქტს მეორე ფორმად – მოგებად აქცევს. ეს „ტექნოლოგია“ ძირითადად ემყარება დოვლათის განაწილების საბაზრო წესებს, მექანიზმს, რომელთაც საფუძველად უდევს ბაზრის კანონები. დამხმარე როლს ასრულებს საზოგადოებრივ ურთიერთობათა არა-ეკონომიკური ფორმები (პოლიტიკური, სამართლებრივი, უხეში ძალადობრივი ქმედებები, აგრეთვე ადამიანთა ქცევის გარკვეული ზნეობრივი წესები და სხვ.).

პირველ რიგში შევეხეთ ძირითადს – ეკონომიკურ ურთიერთობებს. მოგება საერთოდ, როგორც აღინიშნა, არსებობს ფულად-სასაქონლო, საბაზრო ურთიერთობათა შესაბამისი მექანიზმისა და ბერკეტების მოქმედების საფუძველზე. წმინდა პროდუქტის ჩამოყალიბება მოგებად – ეს განაწილებით ურთიერთობათა მნიშვნელოვანი ნაწილია. მისი განხილვა უნდა დავიწყოთ განაწილებით ურთიერთობათა პირობებით (საფუძველებით).

საერთოდ მათ მეკუთვნება: ჯერ ერთი, ეკონომიკური ძალაუფლება, რომელიც წარმოიშევა უწინარესად წარმოების ფაქტორებზე (კაპიტალზე, მიწაზე, მეწარმეობრივ უნარზე, შრომის უნარზე) საკუთრების უფლების, შემდეგ ორგანიზაციული როლის (მართვა, რეგულირება) და ბაზარზე დაკავებული მდგომარეობის (მომოპოლიური უპირატესობა) შედეგად.

ამ პირობათა მიხედვით, მოგების უმთავრესი და უპირველესი მიმღებნი არიან კაპიტალის მესაკუთრენი (ამჟამად ძირითადად აქციონერები) და მეწარმეები ეკონომიკური ძალაუფლების – საკუთრებისა და ორგანიზატორული როლის საფუძველზე, ასევე მონოპო-

¹³ მხედველობაში გვაქვს რეალური მოგება, რომლის უკან არის ფაქტობრივად შექმნილი დოვლათი (სიმდიდრე), განსხვავებით მოგებისაგან, რომელიც მიიღება არამწარმოებლური, მომხვეჭელური საქმიანობით, მაქინაციებით სხვის ხარჯზე, გადანაწილების გზით.

ლისტები ბაზარზე განსაკუთრებული მდგომარეობის მეშვეობით. ამ პირობათა შედეგად სუბიექტები მოგების სახით იღებენ შემოსავლს, რაც განაწილების არსებული სისტემის ფარგლებში მათ ერგო.

კაპიტალის შემოსავალი (პროცენტი) შეიძლება იყოს საკუთარი საქმიანობით ან მემკვიდრეობით თუ სხვადასხვა წყაროდან მიღებული წარმოების ამ ფაქტორის ფლობის შედეგი, მ.შ. არაკანონიერიდანაც. ეს შემოსავალი – კაპიტალის პროცენტი იგივე მოგების ფორმაა, რაც აღიარებულია თეორიაში. მისი წყარო იგივე წმინდა პროდუქტია, რომლის წარმოქმნა უკავშირდება კაპიტალის შეერთებას მუქთ ფაქტორებთან. კაპიტალი ამ მხრივ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, რადგან მასში მატერიალიზდება ბუნებრივი და ანტროპოგენური მუქთი (უსასყიდლო) ძალების მოქმედების დიდი ნაწილი. კაპიტალის პროცენტი მხოლოდ იმ ნაწილში შეიძლება განვიხილოთ კუთვნილ შემოსავლად, სამართლიანობის ზოგადი პრინციპის ფარგლებში, რომელიც მიღებულია საკუთარი ან მემკვიდრეობითი შრომითი შემოსავლის დანაზოგიდან. დანარჩენი კი, აღნიშნული აზრით, უნდა ჩაითვალოს არსებული ეკონომიკური მექანიზმის მეშვეობით კუთვნილზე მეტად მიღებულ შემოსავლად.

მეწარმეობრივი საქმიანობიდან მიღებულ შემოსავალს, თეორიაში, როგორც ცნობილია, უწოდებენ მეწარმის შემოსავალს¹⁴, რომელიც შედგება ე.წ. ნორმალური, ანუ მოცემულ დარგში მეწარმის შემდგომი საქმიანობისათვის აუცილებელი მოგებისაგან, ასევე ეკონომიკური, ანუ წმინდა მოგებისაგან, რაც საქმიანობის განსაკუთრებით ხელსაყრელი პირობების შედეგია. უფრო მართებულია მეწარმის შემოსავალი დავყოთ ორ ნაწილად: ერთია მეწარმის როგორც მშრომელის წილი განსაკუთრებული შრომითი წვლილისათვის დოვლათის შექმნაში, შრომის ანაზღაურება და წილი წმინდა პროდუქტის შექმნაში წვლილისათვის, მეორე – საბაზრო ურთიერთობათა (მექანიზმის) მეშვეობით მუქთი ფაქტორების მოქმედებით მიღებული შემოსავლის (წმინდა პროდუქტის) დამატებითი ნაწილი. მეწარმის, ორგანიზატორის, მმართველის ფუნქციის ფლობა არის ეკონომიკური

ძალაუფლების განსაკუთრებული წყარო, რომელიც მის მფლობელს საშუალებას აძლევს მიითვისოს საყოველთაო მუქთი (უსასყიდლო) ფაქტორების გამოყენებით შექმნილი წმინდა პროდუქტის დიდი – საკუთარ შრომითი წვლილით კუთვნილი და კუთვნილზე მეტი ნაწილი.¹⁵

ორივე აღნიშნული სუბიექტის – კაპიტალის მესაკუთრეთა და მეწარმეთა – შემოსავლები, შრომითი წვლილის გამოკლებით, წმინდა პროდუქტის გარდაქმნილი ფორმის ის ნაწილია, რომელიც შესაბამისმა სუბიექტებმა მიიღეს დანახარჯებზე მეტად მუქთი ბუნებრივი და საზოგადოებრივი ფაქტორების გამოყენების შედეგად. ის საბაზრო მექანიზმმა, ურთიერთობებმა, შემოსავლების განაწილების არსებულმა პირობებმა დამკვიდრებული წესისა და კანონის ფარგლებში ამ სუბიექტებს გადასცა. აქვე უნდა გაითვალისწინოთ ისიც, რომ კაპიტალი გენეტიკურად (წარმომავლობით) მუქთი, დანახარჯებზე მეტად მიღებული შემოსავლების პროდუქტია (საიდანაც ჩეულებრივ დანაზოგები წარმოდგება).

მიწის მესაკუთრეთა შემოსავალი საერთო ნიშნებით ემსგავსება კაპიტალის მესაკუთრეთა შემოსავალს, ოღონდ აქ ბუნებრივ ფაქტორებს (მიწის ნაყოფიერებას, კლიმატურ პირობებს, მათ ცვლილებებს, საქმიანობის ადგილმდებარეობას და სხვ.) მეტი როლი ეკუთვნის. იგიც წარმოშობით უნდა მივაკუთვნოთ მოგებას – წმინდა პროდუქტის გარდაქმნილ ფორმას. თვით მესაკუთრე მას იღებს შრომითი საქმიანობის გარეშე ბუნების და კაპიტალთან დაკავშირებულ მუქთ ფაქტორთა მოქმედებით წარმოქმნილი წმინდა პროდუქტის ნაწილიდან, რასაც ითვისებს მიწაზე საკუთრების საფუძველზე. ეს ეხება სხვა ბუნებრივი რესურსებით შექმნილ დოვლათსაც და წმინდა პროდუქტსაც, აქედან გამომდინარე, შესაბამისი სუბიექტების მოგებას. აღნიშნულ გარემოებებთან არსებითად ბევრი რამ საერთო აქვს სხვადასხვა ქონების იჯარით (ლიზინგით) მიღებულ წმინდა შემოსავალს, მოგებას.

¹⁵ ეკონომიკური თეორიის მიხედვით, $p = mc$, ასევე $p = ac = mc$ (p – ფასია, mc – ზღვრული დანახარჯები, ac – საშუალო დანახარჯები), რაც უაზრობაა, როცა ეს ნიშნავს იმდენის მიღებას, რანდენიც დავხარჯეთ. ეს ფუჭი მუშაობა იქნებოდა, ასევე ყოველგვარ განვითარებას გამოირიცხავდა. ხოლო თუ c -ში ვგულისხმობთ წმინდა პროდუქტის ნაწილს, ანუ მეწარმის შემოსავალს, ე.წ. ნორმალური მოგების სახით – გარდამეტს მისი საქმიანობის ანაზღაურებაზე, ეს წინააღმდეგობაა. c -ში არ შეიძლება იყოს დანახარჯიც და წმინდა შემოსავალიც. ეს აღრევაა. მოგება ყველა შემთხვევაში მკვეთრად უნდა გაიმიჯნოს ხარჯებისაგან.

¹⁴ ა. მარშალი აღნიშნავს: მოგების ნაშთი, რაც რჩება მისგან მიმდინარე კურსით კაპიტალზე პროცენტის, ასევე დაზღვევაზე გასაველების გამოკეთების შემდეგ, იწოდება ჩეულებრივ მეწარმეობით, ანუ მმართველობით შემოსავლად A. Marshall. Principles of Economics. Vol I. მისკოვი. 1983 P. 135 (რუსული გამოცემიდან).

წმინდა პროდუქტის მოგებად გარდაქმნის, მოგების მიღების შემდეგი ძირითადი პირობაა თავისუფალი (თვითდასაქმებული) და დაქირავებული მუშაკების ბუნებრივი უფლება თავიანთი შრომის პროდუქტზე. უწინარესად თვითდასაქმებული მუშაკების (გლეხის, ხელოსნის, რაიმე საქმის სპეციალისტების – ექიმების, პედაგოგების, ვეტიკლების და ა.შ.) შრომას, განსაკუთრებით როცა ისინი იყენებენ მათ მიერ დაუფლებულ თანამედროვე ცოდნას, გამოცდილებას, ტექნოლოგიას, ორგანიზაციის მეთოდებს და სხვ., შეუძლია შექმნას წმინდა (დანახარჯზე მეტი) პროდუქტი და ერთობ მნიშვნელოვანი რაოდენობითაც. მისი რეალიზაციის შემდეგ მას ისინი ითვისებენ, რაც წარმოვიდგება მათ წმინდა შემოსავლად, მოგებად (ამას თავადაც ასეთად მიიჩნევენ). მაგალითად, გლეხი, რომელიც უხვ, დანახარჯებზე მეტ მოსავალს მიიღებს მუქთი ფაქტორების – ბუნების ხელსაყრელი პირობების, ტექნიკის, მეცნიერული სიახლეებისა და ა.შ. დახმარებით, თავისი შემოსავლის ამ ნაწილს სავსებით სამართლიანად თვლის მოგებად – დანახარჯებზე მეტად მიღებულ შემოსავლად. ანალოგიურად შეიძლება ვიმსჯელოთ სხვა თვითდასაქმებულთა წმინდა შემოსავალზე (მოგებაზე).

განსაკუთრებულია სხვა შრომითი, კერძოდ დაქირავებულ მუშაკთა, მოგება, თუ მათ შემოსავლებს განვიხილავთ ფართო გაგებით, ანუ საზოგადოებრივად ნორმალურ პირობებში, სამუშაო ძალის კვლავწარმოებაზე და სხვა აუცილებელ საჭიროებებზე დანახარჯებთან მიმართებით.¹⁶ რაც უნდა პარადოქსად მოგვეჩვენოს დაქირავებული მუშაკებიც, ნორმალურ პირობებში მოგების მიმღებებად გვევლინებიან. ისინი მუქთი სოციალური ენერგიის საზოგადოებრივი გამოყენების შედეგად შექმნილი წმინდა პროდუქტიდან კანონიერად იღებენ მათ მიერ გაწეულ დანახარჯებზე მეტს, რაც მათი კეთილდღეობის ამაღლების წყაროა.¹⁷ აქ, ცხა-

დია, არ იგულისხმება მოგების განაწილებაში მუშაკთა ჩართვა, არც აქციებიდან მიღებული დივიდენდები, არამედ ხელფასის ნაწილი როგორც წმინდა პროდუქტის გარდაქმნილი ფორმა. ჩვეულებრივ დაქირავებულებულთა მიერ მათ დანახარჯებზე მეტად მიღებული შემოსავლები უნდა ჩაითვალოს განაწილების არსებული წესით (საბაზრო მექანიზმის მეშვეობით) მიღებულ მათ წილად წმინდა პროდუქტში მის შექმნაში მონაწილეობისათვის, ანუ მშრომელთა მოგებად. (ეს აზრი ბევრს უთუოდ ეუცხოება, მაგრამ რა ვქნათ, იგი, ჩვენი თვალსაზრისით, სავსებით შეესაბამება სინამდვილეს).

მეტად მაღალ ანაზღაურებას მათი შრომის სპეციფიკიდან და შემოსავლების განაწილების სისტემაში მათი უფლებებიდან გამომდინარე, როგორც წესი, იღებენ ისეთი მუშაკების ნაწილი, როგორიცაა მენეჯერები - საქმიანობის ორგანიზატორები. ეს ანაზღაურებაც დიდი რაოდენობით შეიცავს მოგებას, შემოსავლების შექმნაში მათ წვლილზე მეტსაც.

სპეციფიკურ შემთხვევად შეიძლება განვიხილოთ შრომის საფასურის – ხელფასის ნორმალური დონიდან გადახრა როგორც მოგების (ზოგჯერ უზარმაზარი ოდენობით) მიღების გზა. მას ადგილი აქვს პირველ რიგში ცალკეულ ადამიანთა შრომაზე და მის პროდუქტზე აუოიოტაჟური, ხშირად მახინჯი მოთხოვნის არსებობის გამო. ეს ხშირად დაკავშირებულია მასობრივი მომხმარებლის გემოვნებასთან, რომელსაც ცალკეულ შემთხვევაში მომსახურების ამა თუ იმ ფორმისადმი (მაგალითად, გართობისადმი) განსაკუთრებული მიდრეკილება უყალიბდება. იმასაც ნათლად ვხედავთ, რომ ქუჩურ მუსიკას, უგემოვნო შოუ-კონცერტებს უზარმაზარი რაოდენობის მსმენელი ჰყავს. კოლოსალური ოდენობის მაყურებელი ჰყავს სპორტის ცალკეულ სახეობებს. ამით შრომის უზარმაზარ ანაზღაურებას იღებენ ცალკეული ადამიანები. ზოგიერთი კინომსახიობის, მოუბიზნესის წარმომადგენლის, მომღერლის, სპორტსმენის და სხვ. ზღაპრული შემოსავლები ცალკეულ შემთხვევაში წლიურად ათობით მილიონ დოლარს შეადგენს, ზოგჯერ ას მილიონსაც უახლოვდება ან აღარბებს. ეს კი ათი ათასობით საშუალო მუშაკის შრომის ანაზღაურებას უდრის, რაც საერთოდ სულაც არ შეესაბამება ამგვარი შემოსავლების მიმღებთა მიერ შექმნილ საზოგადოებრივ ფასეულობასა და მათზე გაწეულ დანახარჯებს. ამიტომ მათი შემოსავლების უდიდესი ნაწილი შეიძლება განვიხილოთ მოგებად, რაც მიღებულია უმ-

¹⁶ რა თქმა უნდა შრომის ანაზღაურება პრაქტიკაში შეიძლება იყოს მეტად მცირე და სამუშაო ძალის ღირებულებაზე დაბალიც, როცა არაერთი მოგება არ არსებობს. ასეთ სიტუაციაზე დ. რიკარდო შენიშნავს: როცა შრომის საბაზრო ფასი ნაკლებია მის ბუნებრივ ფასზე, მუშათა მდგომარეობა უკიდურესად სავალალო ხდება: სიღარიბე მათ ტოვებს კომფორტის ამა თუ იმ საგნების გარეშე, რომლებიც ჩვეულებისამებრ აბსოლუტურად აუცილებელია მათთვის. დ. რიკარდოს დასახელებული ნაშრომი. რუსული გამოცემა. გვ. 98.

¹⁷ ჯ. კლარკს მიაჩნდა, რომ ხელფასი შეიცავს ელემენტს, რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ კვაზიმოგება. ჯ. კლარკის დახელებული ნაშრომის რუსული გამოცეიდან. გვ. 360.

თავრესად სხვის (მომხმარებელთა) ხარჯზე საზოგადოებაში შექმნილი პროდუქტის (შემოსავლის) გადანაწილებით საბაზრო მექანიზმის მეშვეობით, სპეციფიკურ გარემოში. აბა, გამოვრიცხოთ ის პირობები, რომლებიც წარმოშობენ განსაკუთრებულ მოთხოვნას ზემოთ აღნიშნულ მომსახურებაზე, ასევე ტექნიკური და სხვა საშუალებები, რომლებიც შექმნილია საზოგადოების განვითარების პროცესში და გამოიყენება ამგვარი მომსახურებისთვის, ამასთან სულაც არაა შესაბამისი შემოსავლების მიმღებ სუბიექტთა დამსახურებასთან დაკავშირებული, მაშინ მივხვდებით, რომ მათი შემოსავლები მიინიშნებოდა შემცირდებოდა.

რამდენადმე განსხვავებულია ზოგიერთი სპეციალისტის ადამიანთა შემოსავლებისა და მოგების წარმოქმნა. ესაა ისეთი პროფესიების წარმომადგენლები, რომელთა შრომაზე აუტოჟური მოთხოვნა კი არაა მათი მომსახურების გადაჭარბებული ფასის მიზეზი, რასაც ზედმეტი მოგება მოაქვს, არამედ შრომისა და მისი პროდუქტის გარკვეული განსაკუთრებულობა, მნიშვნელობა ადამიანებისათვის, მისდამი მომხმარებელთა დამოკიდებულება. ასეთს მივაკუთვნებთ ექიმების, ადვოკატების და მისთანების შრომას. მათი ხელფასები ხშირად ასობით და მეტჯერ აღემატება შრომის საშუალო ანაზღაურებას შესაბამის ქვეყნებსა და სფეროებში. მათ ანაზღაურებაზე საბაზრო წესები კი არ მოქმედებს, არამედ მათი საქმიანობის შედეგის გავლენა ადამიანთა ბედზე, რის გამო შესაბამისი ინდივიდები იძულებულნი ხდებიან და ამიტომაც მზად არიან გაიღონ მოთხოვნილი მეტად მაღალი საფასური, განსაკუთრებით როცა ასეთი ანაზღაურება არაა სახელმწიფოს მიერ დარეგულირებული. ისინი დიდ მოგებას მოიხელთებენ კიდევ, ამგვარი არაორდინალური (ნორმალურისაგან გადახრილი) ფაქტორების შედეგად მიღებული თითქოს ერთგვარი შრომითი შემოსავლები წარმოადგენს ამ სუბიექტთა მიერ სხვის ხარჯზე, მაგალითად, ექიმების, ადვოკატების და სხვ. მიერ პაციენტის, კლიენტის ხარჯზე ზედმეტად მიღებულ შემოსავლებს (სხვა სფეროში შექმნილი პროდუქტის ნაწილს), რაც მათ ხელში ზედმეტად გადავიდა სპეციფიკური სიტუაციის (ურთიერთობის) მეშვეობით.

ნორმალურისაგან გადახრილი არარაციონალური მოთხოვნილება და საბაზრო მოთხოვნა ცალკეულ საქონელსა თუ მომსახურებაზე არაიშვიათად იწვევს მათი უზარმაზარი რაოდენობის გასაღებას, მიუხედავად იმისა, თუ რა რეალური სიკეთე მოაქვს მათ ადამიანებისათვის. ასეთი შეიძლება იყოს მოდური, ფართოდ რეკლამირებული საქონელი ან მომსახურე-

ბის რაღაც სახეობები. მათზე ჩვეულებრივ მაღალი ფასები ყალიბდება. მოგების მთავარი პირობა ხდება მოთხოვნილებისა და მოთხოვნის მასშტაბები და არა ის, თუ რამდენად ფასეული და სასარგებლო ფაქტობრივად თვით საქონელი და მომსახურება. ასეთი საქონლისა და მომსახურების მომხმარებლები როგორც კერძოაყვანისმცემლები არაფერს ზოგავენ, ნებისმიერ თანხას იხდიან, მშვიდრად რომ დარჩნენ, სურვილის დასაკმაყოფილებლად. ბანალურ ან უცნაური სიუჟეტის მდარე ლიტერატურულ ნაწარმოებებს, პორნოგრაფიულ „შედეგებს“, მოდური საესტრადო მუსიკის ელექტრონული ჩანაწერებს, მძაფრსიუჟეტური კინოსერიאלებს უთვალავი მომხმარებელი ჰყავს, ვიდრე კლასიკურ, უკვდავ ქმნილებებს. ჯაზის მუსიკაზე მეტი მოთხოვნილება და მოთხოვნაა, ვიდრე მოცარტის და ბეთჰოვენის ნაწარმოებებზე, ჰჰარი პოტერსზე, ვიდრე გოეთესა და ბაირონის თხზულებებზე. შესაბამისად მაღალი მოთხოვნილებისა და მოთხოვნის საქონლისა თუ მომსახურების გამსაღებლებს კოლოსალური მოგება ხვდებათ წილად, რაც შესაბამისი საქონლისა თუ მომსახურების ფასეულობას და მათი გამსაღებლების დამსახურებას სულაც არ შეესაბამება. ამ შემთხვევაში ხდება სხვა სფეროში შექმნილი შემოსავლის გადაქაჩვა მაღალი მოთხოვნილებისა და მოთხოვნის საქონლისა და მომსახურების მიმწოდებელთა ჯიბეში, კი დაუმსახურებელი (არკუთვნილი) მოგების მიღება საბაზრო მექანიზმის მეშვეობით.

თითქოს შრომის მართებული ანაზღაურების ფარგლებში იღებენ უზარმაზარ ხელფასს საბანკო სექტორის, საერთოდ საფინანსო ინსტიტუტების, ცალკეული მუშაკები ოფისებში საქმიანობისა და სხვადასხვა გარიგებებისათვის, რასაც განსაკუთრებული უნარი არ ჰქონდათ. ის მრავალ ათეულჯერ აღემატება კომპეტენტური ტექნიკური სპეციალისტების, კიდევ უფრო მეტად მაღალკვალიფიციურ მუშათა, მხენელ-მოქსევლთა, ფოლადის მდნობელთა, კონსტრუქტორთა და სხვათა, ე.ი. დოვლათის ნამდვილ შემოქმედთა, შრომის ანაზღაურებას. თუ საიდან ჩნდება ასეთი შემოსავლები, არავინ კითხულობს, თითქოს მოხერხებული გარიგება შობს დოვლათს. ფაქტობრივად კი ესეც რეალურ სექტორში შექმნილი დოვლათის გადანაწილების შედეგია.

მოგების წყარო ხდება სახელმწიფო საკუთრება და საქმიანობაც. სახელმწიფო როგორც მესაკუთრე და წარმოების ორგანიზატორი მას იღებს კერძო მესაკუთრეთა ანალოგიურად. როგორც წარმოების ხელშემწყობი ფაქტორი, იგი მოგების განაწილების სუბიექტად

გვევლინება – გადანაწილების წესით ითვისებს წმინდა პროდუქტის გარკვეულ ნაწილს, რაც მის ხელში გადაედინება გადასახადების არხით გადაამხდელი სუბიექტებზე გაწეული მომსახურების (საქმიანობის ხელსაყრელი პირობების შექმნა – პიროვნებისა და ქონების დაცვა, მეურნეობის წარმართვის სათანადო გარემოს შექმნა და ა.შ.) საფასურის სახით. ამასთან ერთად, მოგების მიმღები ყველა სუბიექტის მიერ მოგების ნაწილის ბიუჯეტში გადასცემა გადასახადების არხის მეშვეობით წარმოგვიდგება სახელმწიფოს მიერ მუქთი ფაქტორების მონაწილეობით შექმნილი დოვლათის ნაწილის, როგორც საზოგადოების კუთვნილის, მიღებად. ეს იქიდან გამომდინარეობს, რომ მუქთი საყოველთაო ფაქტორების მეშვეობით შექმნილ დოვლათზე (შემოსავალზე) უფლება მთელ საზოგადოებას აქვს, რომლის სახელითაც მოქმედებს სახელმწიფო.

ჩვეულებრივი დაქირავებული შრომის ანაზღაურებიდან გადასახადის გადახდა არსებითად ნიშნავს შრომითი მოგებიდან, როგორც მისი წყაროდან, სახელმწიფოსათვის საზოგადოების კუთვნილის გადახდას. სხვა საწარმოო ხასიათის შრომითი (გლეხის, ხელოსნის, სპეციალისტის და ა.შ.) შემოსავლიდან მოგების ნაწილი გადასვლა საზოგადოების განკარგულებაში გადასახადის მეშვეობით ასევე არის საზოგადოებისთვის კუთვნილის გადაცემა.

მოგების მიღების – წმინდა პროდუქტის მითვისების - მნიშვნელოვანი პირობაა საბაზრო მექანიზმის ელემენტები: ფასები, კრედიტი, სხვა საფინანსო ბერკეტები და ა.შ. აქაც საქმე გვაქვს შექმნილი პროდუქტის გადანაწილებასთან.

უთუოდ ყველაზე მოქმედი ბერკეტი ამ მხრივ არის ფასები. ფასები უძლიერესი და ურთულესი ეკონომიკური ბერკეტია, რომელთაც განსაკუთრებული ადგილი და როლი აქვთ ეკონომიკაში. ფასების მერყეობა და გადახრა ნორმალური დონიდან ხშირი მოვლენაა და შექმნილი პროდუქტის გადანაწილების საქმეში ფართოდაა გავრცელებული. მას მოჰყვება გამყიდველებისა თუ მყიდველების მხრივ უსამართლო (დაუმსახურებელი) მოგების მიღება ან ზარალი.¹⁸ ფასების ასეთი

გადახრა კი მრავალი გარემოებითაა განპირობებული. მოთხოვნის და მიწოდების პირობების ცვლილების მიზეზები სახვადასხვაა - ეკონომიკური თუ არაეკონომიკური, ბუნებრივი ან სოციოგენური. ობიექტური, სამართლიანი - საზოგადოებრივად ნორმალური მყარი მდგომარეობის შესატყვისი, საქონლის საზოგადოებრივი ღირებულების, როგორც მტკიცე საფუძვლის, გამომხატველი ფასი - თეორიული კონცეფციაა, რაც პრაქტიკაში იშვიათობაა. ამასთან სწორედ ის უნდა იყოს ანალიზის (მსჯელობის) საფუძველი, რადგან საბაზრო ეკონომიკის პირობებში თვით ეკონომიკური მექანიზმის, ამ შემთხვევაში ფასების, მიზეზით არკუთვნილი (დაუმსახურებელი) მოგების მიღება ან ზარალი ერთობ გავრცელებული მოვლენაა.

არასწორი, არასამართლიანი ფასები მყიდველთა (მომხმარებელთა) შემოსავლებს გადასცემს მონოპოლისტებს, განსაკუთრებულ მდგომარეობაში მყოფ სუბიექტებს, ან გამყიდველთა კუთვნილ შემოსავლებს გადაქაჩავს მყიდველების (მომხმარებლების) ჯიბეში. მაშასადამე, ფასები შეიძლება იყოს უსამართლო განაწილების მძლავრი ბერკეტი.

რეალობაში ასეთი მოვლენა ყოველ ნაბიჯზე გვხვდება. გზის უბრალო გადაკეტვას მეწყერის ან მდინარის მიერ ხიდის წაღების ან ოპოზიციის მიერ პროტესტის გამო პოლიტიკური სიტუაციის გართულებას, საქონლის მოსალოდნელ დეფიციტს და ა.შ. შეუძლია „გაბეროს“ ფასები და დიდი მოგება მოუტანოს მყიდველების ხარჯზე გამყიდველებს, რომელთაც ეს საქონელი გაცილებით იაფად აწარმოეს ან შემოიტანეს. სამართლიან ფასებზე მსჯელობისას ამოსავალი უნდა იყოს საზოგადოებრივად ნორმალური პირობები, რომლისაგან გადახრას უნდა მიეცეს თავისი შეფასება. ამგვარი არასამართლიანი მოგების მომტან დაბრკოლებებს ზოგჯერ ხელოვნურადაც ქმნიან. ამრიგად, მოთხოვნა-მიწოდების ტოლობა ბაზარზე, საბაზრო წონასწორობა არაა უცოდველი და ყოველთვის როდი შეესაბამება სწორი ფასების ჩამოყალიბების პირობებს. ის რიგ შემთხვევაში არღვევს საზოგადოებაში, ეკონომიკაში სამართლიანობის (ვის რაც ეკუთვნის, იმისი მიღების), ე.ი. ობიექტურობის (როგორც უნდა იყოს) შესაბამისად შემოსავლების განაწილებისა და ეფექტიანად გამოყენების საფუძვლებს.

ფასის ობიექტური, სამართლიანი დონიდან გადახრის ერთ-ერთი მიზეზი ხდება ეკონომიკური ძალაუფლება და მისი კერძო ინტერესებისთვის გამოყენება, მაგალითად მონოპოლიური ძალაუფლებისა, რაც კარგადაა ცნობილი.

¹⁸ სამართლიანი ფასის საკითხი ჯერ კიდევ დიდი ხნის წინ (შუა საუკუნეებში) თომა აკვინელმა დააყენა და შემდეგაც არაიშვიათად გვხვდება ეკონომიკურ თეორიაში. ამასთან ამ ცნების არსებული გაგება განსხვავდება აქ გადმოცემულისაგან. თვით აკვინელი მასში გულისხმობდა ისეთ ფასს, რომელიც არ იწვევს მყიდველის ან გამყიდველის დაზარალებას.

ფასის ნორმალური დონიდან გადახრის ფაქტორად გვევლინება **სახელმწიფოს უხე-ში ჩარევა ეკონომიკაში**, ფასების რეგულირე-ბისა და კონტროლის მის მიერ განხორციელებ-ული არასწორი ღონისძიებები.

გარკვეულად ამახინჯებს განაწილებას და მოგების ობიექტურ წარმოქმნას **სახელმწიფოს მიერ ფასების დაწესება**, როცა ფასები არაა სათანადოდ დასაბუთებული, სწორად დადგენი-ლი. ამისი მაგალითები გვხვდებიან ეკონომიკის პირობებში განსაკუთრებით მრავლად იყო. ეს ასევე არაა იშვიათი საბაზრო ეკონომიკაშიც. სახელმწიფო პოლიტიკის შეცდომები ფასწარ-მოქმდის სფეროში არც ისე ძნელად დასაანახია და შესაძინევ გავლენას ახდენს წმინდა პროდუ-ქტის განაწილებაზე ცალკეული სუბიექტების მოგების გადიდების ან შემცირების მიმათ-ულებით.

ფულად-საკრედიტო ურთიერთობები, ფა-სიანი ქაღალდების მიმოქცევა, სპეკულაცი-ები წმინდა პროდუქტის უსამართლო გადანაწი-ლების და დაუმსახურებელი მოგების მიღების საკმაოდ დიდ შესაძლებლობებს შეიცავს. ბაზა-რი უშვებს დამახინჯებებს, რომლებიც ცალკეულ პირთა დიდი უსამართლო შემოსავლების (მოგე-ბის) ან ზარალის მიზეზი ხდება. ბირჟებზე ძახილით, სპეკულაციური გარიგებებით ხშირ-ად კოლოსალურ შემოსავალს იღებენ ცალკეუ-ლი გაქნილი მოთამაშეები. ეს თითქოს ეკონო-მიკური თავისუფლების ფარგლებში ხდება. არა-ვის აღელვებს, რომ ეს სუბიექტები სხვის მიერ შექმნილ დოლათს სრულიად უსამართლოდ იჯიბავენ, არაფერი რომ არ ვთქვათ ამგვარი საქმიანობის ზნეობრივ მხარეზე (ეს ხომ უთუოდ საზოგადოების დიდ სირცხვილად უნდა ჩაგ-ვეთვალა ჭეშმარიტი გაგების პირობებში). გაუგე-ბარია ეკონომიკურ თეორიაში მისი წარმოდგე-ნა თითქოს საბაზრო პროცესების რეგულირე-ბის რაღაც ინსტრუმენტის სახით (მაგალითად, თითქოს სპეკულაციები ხელს უწყობს მოთხო-ვნა-მიწოდების წონასწორობას. თითქოს უფრო სწორი არ იყოს ის, რომ ეს სხვა გზით მოხდეს. (მისი უარყოფითი შედეგი არ აღემატება დადებ-ითს).

მუქტი ფაქტორებით შექმნილი შემოსავლის ნაწილი **არკუთვნილი მოგების** სახით მითვი-სება ეკონომიკური ძალაუფლების, ბაზრის მექანიზმის, ფასების, კრედიტისა და სხვა ეკო-ნომიკური თუ ინსტიტუციური ბერკეტების დახ-მარებით, ცალკეული სუბიექტების თუ ადამიან-თა ჯგუფების მიერ მათთვის განსაკუთრებ-ულ ხელსაყრელ გარემოებათა შედეგად. იგი მოგების უსამართლო მითვისების შე-

ნიღბულ ფორმად წამოგვიდგება. ეს მეტწილად უცოდველ ფაქტად მიიჩნევა არსებული წესები-სა და კანონმდებლობის ფარგლებში, ამასთან არღვევს **სამართლიანობის ზოგად, სიკეთე-თა განაწილების საკაცობრიო ობიექტურ პრინციპს (კრიტერიუმს)**, როგორადაც გვევ-ლინება დოვლათის შექმნაში შეტანილი წვლილი (დამსახურება) და მიზანშეწონი-ლობა.

სრულიად სპეციფიკურია **კრიმინალური მოგება**. აქვე ვიტყვით, რომ მას არ შეიძლება პირდაპირი მნიშვნელობით მოგება ვუწოდოთ, ანუ, ჭეშმარიტი გაგებით, უნდა დაერქვას **ფსევ-დომოგება**. ის არა მარტო არ შეესაბამება საზოგადოების სიმდიდრის (დოვლათის) გადიდე-ბას, არამედ მისი საზიანო პროდუქტებისა და მომსახურების წარმოებას ან სხვა ბოროტმოქმე-დებას, ანტიდოვლათის (ანტიფასეულობების) წარმოებას უკავშირდება. ამ დროს კრიმინალე-ბი მეწარმეობის თავისუფლებისა და დემოკრატი-ის შირმას ეფარებიან.

აქ პირველ რიგში უნდა ითქვას **კრიმინა-ლური ბიზნესის** შესახებ, რომელიც მრავალი ფორმით (დაწყებული ნარკობიზნესით და დამ-თავრებული თრეფიკინგით – ადამიანებით ვაჭ-რობით, პორნობიზნესით და სხვ.) არის ცნობი-ლი და გავრცელებული საბაზრო ურთიერთო-ბათა პირობებში. ეს ბიზნესი სწრაფადაც ვითა-რდება, სრულყოფს თავის მეთოდებსა და სახე-ებს, ზოგჯერ მეტადაც, ვიდრე საზოგადოებისა-თვის სასარგებლო დოვლათის (სიკეთის) წარმო-ება. ზედმეტი კონკრეტული მსჯელობა გავმა-რთოთ მის მასშტაბებზე და ბინძურ სახეობებ-ზე, რაც თანაარსებობს საბაზრო ეკონომიკასთან და მისგან ბიძგებსაც იღებს. აქ გვინდა მხოლოდ ვთქვათ, რომ ის კაცობრიობის დიდი სირცხვი-ლიცაა და დიდი ლაქაც საბაზრო სისტემისათ-ვის.

ნეგატიური, ცალკეული ადამიანებისათვის დიდი მოგების მომტანია უკანონო საქმიანობის ისეთი სახეები, როგორიცაა: **კორუფცია, ძალა-უფლების უკანონო გამოყენება, ბიზნესის უკანონო ლობირება და სხვ.**, რომელსაც ეწევიან ცალკეული სუბიექტები არასამართ-ლიანი, არკუთვნილი შემოსავლების მისაღებად, საზოგადოების საზიანოდ სახელმწიფოსა და თანამოქალაქეთა ხარჯზე. იქნებ სწორია ამგვა-რი შემოსავალიც **კვაზიმოგების სახეობად** განვიხილოთ.

არკუთვნილი შემოსავლების მითვისების გა-ნსაკუთრებული ფორმაა **პოლიტიკური ძალაუ-ფლების ფაქტორის მეშვეობით შემოსავლების გადანაწილების** მექანიზმის, არასამართლიანი

საგადასახადო სისტემის (საკანონმდებლო წესით დადგენილი გადასახადებისა და მათი განაკვეთების) გამოყენებით ეკონომიკური სუბიექტების შემოსავლების გარკვეული ნაწილის ზედმეტად გადაქანავა სახელმწიფოს ხელში (ცენტრალიზებულ ფონდში – ბიუჯეტში), რაც პრაქტიკაში არც თუ იშვიათად გვხვდება.

ისტორიის მანძილზე მოგების მითვისებისა და გამოყენების წესის პროგრესული ცვლილებები - საზოგადოების ხელში (განკარგულებაში) მისი საერთო ინტერესებისათვის გამოსაყენებლად გადასული ნაწილის გადიდება შეინიშნება. ეს აისახა საბიუჯეტო-საგადასახადო პოლიტიკის როლის ზრდაში, საზოგადოების შემოსავლების (მთლიანი შინა პროდუქტის) განაწილებასა და საერთოდ სოციალურ პროცესებში. ამას კონკრეტული ფაქტები ადასტურებს. კორპორაციების მოგების გადასახადი (მოგების თანხის მიმართ) განსხვავებულია ქვეყნების მიხედვით, უმეტეს შემთხვევაში დაახლ. 20-40%-ს და მეტსაც, ზოგიერთი პროდუქტიდან (ბუნებრივი აირი, ნავთობი და სხვ.) ნახევარსაც აღწევს. მაგალითად, ბოლო ხანებში იგი შეადგენს აშშ-ში 35%-მდე, კანადაში 36,1 %-ზე მეტს, ბაჰრეინში- 46 %-ს, დიდ ბრიტანეთში 25 %-ს, საფრანგეთში – 34 %-ს, იაპონიაში- 37,5%-ს, გერმანიაში- 38-40 %-ს, ესპანეთში- 35 %-ს, თურქეთში- 32 %-ს, ლიტვაში -19%-ს, რუსეთში – 35,4 %-ს, ყაზახეთში- 30%-ს, საქართველოში –20 %-ს და ა.შ.¹⁹

საბოლოოდ, მოგების მითვისების თანამედროვე ფაქტობრივი საერთო სქემა შეიძლება შემდეგნაირად წარმოვიდგინოთ.

მოგების მიღების (მითვისების) პირობები: წარმოების ფაქტორების საკუთრება, ეკონომიკური ძალაუფლება, ეკონომიკური მექანიზმი, არაეკონომიკური (პოლიტიკური და სხვ.) ძალაუფლება, შენიღბული და უხეში ძალადობა, ფარული საქმიანობა.

მოგების მიმღები სუბიექტები: კერძო პირები, საზოგადოება (სახელმწიფო, საზოგადოებრივი ჯგუფები, ორგანიზაციები).

ფაქტორების მიხედვით მოგების მიმღებნი:

წარმოების არაპიროვნული ფაქტორების საკუთრების საფუძველზე - აქციონერები (ინვესტორები), ქონების (ძირითადი კაპიტალის) და მიწის (ბუნებრივი რესურსების) მესაკუთრები;

ინსტიტუციური ეკონომიკური ფაქტორის - ძალაუფლების (წარმოების ორგანი-

ზაცია, რეგულირება) საფუძველზე - მეწარმეები;

არამართლზომიერი ეკონომიკური ძალაუფლების საფუძველზე - მონოპოლისტები;

შრომის ფაქტორის საფუძველზე - თვითდასაქმებულები, დაქირავებული მუშაკები;

არაკანონიერი და აშკარა ძალადობრივი ფაქტორების საფუძველზე - კრიმინალები, ფარული საქმიანობით დაკავებულები;

პოლიტიკური ძალაუფლების (ნების), საზოგადოებრივი ზემოქმედების საფუძველზე - სახელმწიფო, საზოგადოებრივი სტრუქტურები;

განსაკუთრებულ პირობათა საფუძველზე (გამართლება, აჟიოტაჟური ან შეკვეცილი მოთხოვნილება/მოთხოვნა - მიწოდება, ხელსაყრელი მდგომარეობა შემოსავლების მიღების თვალსაზრისით და სხვ.) - გამყიდველები, მომხმარებლები, ცალკეული პროფესიის ადამიანები, საფინანსო სისტემის დაწესებულებები და ა.შ.

აქ საბოლოოდ შეიძლება ვთქვათ, რომ არსებული წესით მოგება მითვისდება როგორც ობიექტურად (კუთვნილი შემოსავალი), ისე დაუმსახურებლად, უსამართლოდ (არკუთვნილი შემოსავალი). ეს ხდება, ერთი მხრივ, კანონზომიერად მოქმედი ფაქტორების და, მეორე მხრივ, დოვლათის განაწილების სფეროში გარკვეული ქაოსის შემქმნელ გარემოებათა შედეგად, კანონზომიერებიდან გადახრილი მოვლენების მეშვეობითაც (რასაც არაიშვიათად ადგილი აქვს ეკონომიკასა და საზოგადოების ცხოვრებაში საერთოდ). ხაზი უნდა გაესვას, რომ ობიექტურად არსებული, ისტორიული პროცესების შედეგად ჩამოყალიბებული გარემო (განაწილების წესი, მექანიზმი) გვევლინება ძირითადად მოგების დიდი ნაწილის ცალკეულ სუბიექტთა მიერ მითვისების საფუძველად. მოგების მითვისების ეს პირობები, ისევე როგორც მთელი შემოსავლების განაწილების წესი, პრაქტიკამ ჩამოაყალიბა ცალკეულ ადამიანთა ნებისაგან დამოუკიდებლად. ამასთან, ნამდვილი სიბეცე იქნებოდა ცალკეულ სუბიექტთა დიდი, მილიონობითა და მილიარდობით მოგება მათ პირად დამსახურებას მივაწეროთ (პირადი ფაქტორის პროდუქტად ჩავთვალოთ). მაშასადამე, ფაქტობრივად არსებობს მოგების სამართლიანად და უსამართლოდ მიმღებთა (მითვისებელთა) წრე. აქედან გამომდინარე, უნდა გამოვემშვიდოთ მოგების კონცეფციებს, რომლებიც მას წარ

¹⁹ საქართველოს ბიზნესისა და ეკონომიკის ცენტრი. კომენტარი მოგების გადასახადის შემცირებაზე. თბ., 2007. გვ. 18.

მოგვიდგენს კაპიტალის შემოსავლად, მე-წარმის შემოსავლად, ცალსახად სამართლიან ან ცალსახად უსამართლო შემოსავლად და სხვ., გადავიდეთ რეალობის ამსახველ შეხედულებაზე.

რამდენადაც მოგების მიღების ასეთი წესის პირობებში ადგილი აქვს მის მითვისებას წმინდა პროდუქტის შექმნაში შეტანილი წვლილის, ე.ი. დამსახურების მიხედვით და მასზე მეტად, დაუმსახურებლად, ანუ კუთვნილი და კუთვნილზე მეტი (არკუთვნილი) შემოსავლის მიღებას, მოგების მითვისება სამართლიანადაც და უსამართლოდაც საბაზრო ეკონომიკის თანამგზავრი და გარდუაღი მოვლენაა.

ჩვენს მიერ ზემოთ მოტანილი მონაცემები სახელმწიფოს (საზოგადოების) ხელში მოგების ნაწილის გადასვლის შესახებ ასახავს მოგების განაწილების სამართლიანობის ხარისხის ზრდას. კერძოდ, ისინი გამოხატავს შემოსავლების გადანაწილების პროცესს, რითაც საბოლოოდ მოგების, ანუ მუქტი ფაქტორებით შექმნილი შემოსავლების, ნაწილი გადადის მთელი საზოგადოების ხელში, ვისაც იგი, როგორც საყოველთაო ფაქტორებით შექმნილი შემოსავალი, ობიექტურად ეკუთვნის. ამ სფეროში სამართლიანობის დამკვიდრება არის ცხოვრების ჰუმანიზაციის დიდმნიშვნელოვანი პირობა. ეს ნიშნავს, რომ ადგილი აქვს საზოგადოების წმინდა, ანუ მუქტი (უსასყიდლო) ფაქტორების მეშვეობით მიღებული პროდუქტის (შემოსავლის), სულ უფრო მეტად სამართლიანობის, ე.ი. ობიექტურობისა და მიზანშეწონილობის (ალტრუიზმის) პრინციპების საფუძველზე განაწილების ტენდენციას. ეს პრინციპები სხვადასხვა ზომით არის დაცული სხვადასხვა საზოგადოებაში (ქვეყანაში). იგი გამოიხატება ასევე ტრანსფერტების როგორც მოგების გადანაწილების ბერკეტის როლის ზრდით, ასევე სხვადასხვა, მ. შ. საგადასახადო შეღავათების, სუბსიდიების გაცემის გაფართოებით, სამოქალაქო ტრანსპორტის, განათლების, ჯანმრთელობის, ფუნდამენტური და მეცნიერების სხვა დარგების განვითარების დაფინანსების, სუბსიდიების გადიდებით, ინფრასტრუქტურული პროგრამების რეალიზაციით სახელმწიფოს (ე.ი. საზოგადოების) ხარჯზე და სხვ. ამაში საბოლოოდ თავს იჩენს ეკონომიკის სოციალიზაცია და ჰუმანიზაცია.

ყოველივე ეს ხორციელდება თანდათანობით, ბუნებრივად, ევოლუციურად, ნგრევითი და ძალადობრივი პროცესების გარეშე და უნდა დაჩქარდეს საზოგადოების მიერ

სათანადო ინსტიტუციური საშუალებებისა და ღონისძიებათა გამოყენებით. იგი უნდა გახდეს თანამედროვე განვითარებისა და პროგრესის ერთ-ერთი მთავრესი მიმართულება. გარდაქმნათა ასეთი მექანიზმი თანდათან ობიექტურად უკვე ყალიბდება, მაგრამ აუცილებელია ამ მხრივ საზოგადოების აქტიური მაკონსტრუირებელი მოქმედების გაძლიერება. მას მნიშვნელოვანი როლი აქვს საზოგადოების ცხოვრებაში, მის ცვლილებებში, გაუმჯობესებაში.²⁰

ამასთან, შემოსავლების განაწილების, საერთოდ, და მოგების მითვისების, კერძოდ, არსებული წესის შეუსაბამობა სამართლიანობის (ობიექტურობისა) და მიზანშეწონილობის აუცილებელი ღონისაღმი, მეტისმეტად დიდი გადახრა მოგების შექმნაში სუბიექტების წვლილსა და მათ მიერ მითვისებულ წილს შორის, საერთოდ შექმნილი დოვლათის უსამართლო განაწილება, რჩება კაცობრიობის თანმდევ უდიდეს თავსატეხად. მასთანაა დაკავშირებული მრავალი უბედურება, რაც თავს დასტყდომია და ატყდება ადამიანთა მოდგმას. მოგების არასწორი, არასამართლიანი მითვისება იყო და რჩება სოციალური უწესრიგობების, საბაზრო ეკონომიკის სიმახინჯეთა, არაჰუმანურობის გამოვლინებათა მიზეზი. ამაში იგულისხმება ადამიანთა უკიდურესი ქონებრივი უთანასწორობა, მათი ერთი ნაწილის მიერ ზედმეტი ქონების დაგროვება, უაზრო ფუფუნებითი მოხმარება, ცხოვრების სფეროებზე – პოლიტიკაზე, ზნეობაზე, ეკონომიკაზე სიმდიდრის ბატონობა (ეკონომიკური ძალაუფლების ბოროტად გამოყენება), ადამიანთა დათრგუნვა, უფლებების პირდაპირი და არაპირდაპირი შეღავა, ერთეულების ნების საზოგადოებაზე თავს მოხვევა, საზოგადოების დაქსასულობა, დაპირისპირებულ, გაბატონებულ და დამოკიდებულ (დაჩაგრულ) ფენებად დაყოფა, დაძაბულობა, არასტაბილურობა და სხვა უკეთურობანი.²¹

²⁰ ადამიანთა აქტიური მოქმედების მნიშვნელობა საზოგადოების ცხოვრებაში ხაზგასმულია ჯერ კიდევ ძველი დროის ფილოსოფოსების – პლატონის, არისტოტელეს, ასევე ე. კანტის, ფ. ბეკონის, ლეიბნიცის და ა.შ., თანამედროვეთა – ტ. პარსონსის, პ. შარდენის, პ. კუსის, ლ. ბერგერის ტ. ლუკმანის და სხვათა მიერ.

²¹ ეს სიმახინჯეები კარგად არის გადმოცემული ა. შვეიცერის, ე. ფრომის, პ. ბიუკენენის, ჯ. პერკინსის და სხვათა ნაშრომებში, ასევე ასახულია ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნიდან დაწყებული ცნობილ მწერალთა – ო. ბალზაკის, ე. ზოლას, ჯ. გოლზუორთის ნაწარმოებებში და ა.შ.

დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ალბათ ძნელია მოიძებნოს სამყაროში უწესრიგობის ისეთი სფერო, როგორიცაა დოვლათისა (შემოსავლებისა) და სიმდიდრის განაწილება. ამას მარტივად ადატურებს ის უზომო უთანასწორობა ადამიანებს შორის შემოსავლებისა და სიმდიდრის განაწილებაში, რომელიც არავითარ ჩარჩოში არ ჯდება. მსოფლიოს ქვეყნების უდიდესი უმრავლესობა უღარიბესთა რიცხვს განეკუთვნება. თვით ქვეყნებს შიგნით ადგილი აქვს შემოსავლებისა და ქონების მხრივ უკიდურეს უთანასწორობას. ცალკეული მდიდრების შემოსავლები და ქონება ათასობით და მეტჯერ აღემატება საშუალო შემოსავლებსა და სიმდიდრეს, მსოფლიოს უმდიდრეს ადამიანთა შესახებ რომ არაფერი ვთქვათ. სიმდიდრის უდიდესი ნაწილი მოქცეულია მოსახლეობის მცირე რიცხვის ხელში. ვარაუდობენ, რომ მსოფლიო სიმდიდრის ნახევარი ეკუთვნის მოსახლეობის 1%-ს. თვით მდიდარ ქვეყნებში არის ღარიბი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი რაოდენობა. მაგალითად, ა შ შ – ში სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი მოსახლეობის წილი მთელ მოსახლეობაში შეადგენდა 1960 წელს 22,2 %-ს, 2004 წელს -12,7%-ს.²² დღეში 1,25 დოლარზე ნაკლები შემოსავლით ცხოვრობს მოსახლეობის 2%-ზე ნაკლები ისეთ მაღალგანვითარებულ ქვეყნებშიც კი, როგორიცაა: სლოვენია, ესტონეთი, პოლონეთი, უნგრეთი, ლატვია. სიღარიბის ეროვნული მაჩვენებელი შეადგენს სლოვენიაში 16,8%-ს, პოლონეთში - 14,85%-ს, ლატვიაში - 5,9%-ს. ბევრად მაღალია ეს მაჩვენებლები რიგ განვითარებულ ქვეყნებში, ხოლო კატასტროფულ დონეს აღწევს დაბალი განვითარების ქვეყნებში, მაგალითად, ჯიბუტიში 1,25 დოლ ნაკლები შემოსავლით ცხოვრობს ადამიანთა 80,5 %, ბურუნდიში – 81,3%. სულ მსოფლიოში მათი რიცხვი შეადგენს 1,3 მლრდ., ანუ მთელი მოსახლეობის თითქმის 1/4-ს.²³

ყოველივე ამის მიზეზია არა მხოლოდ ადამიანთა გარკვეული ნაწილის სიზარმაცე, ისტორიული თუ ბუნებრივი პირობები, ეკონომიკური განვითარების დონე, არამედ შემოსავლების უსამართლო განაწილებაც, მოგების მითვისების მახინჯი მექანიზმი. ამას კი სათანადო შეფასება არ ეძლევა, თითქოს ეს არც ისე მტკივნეული პრობლემა იყოს. ეს მდგომარეობა გარკვეულ წრეებს აწყოებს კიდევ, ხოლო დანარჩენები მას სათანადოდ ვერ აცნობიერებენ ან იძულებულნი არიან შეეგუონ.

²² Income. Reverty and Health Insurance Coverage in the USA. 2004. Covemment Prinfig office. Washington. D.C. 2005.

²³ გაერო. მოხსენება ადამიანის განვითარების შესახებ. 2010. გვ. 161-163. (რუსულ ენაზე).

ამის შემდეგ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თანამედროვე მსოფლიო ცივილიზაცია მაღალ დონეზეა, იგი სწორი გზით მიდის, შეიძლება მშვიდად იყონ და ცხოვრობდნენ დედამიწის მკვიდრნი? დოვლათის უსამართლო განაწილება და ყოველგვარ ზღვარს გადაცილებული ქონებრივი და ცხოვრების დონის უთანაბრობა კაცობრიობის ერთ-ერთი უმთავრეს გამოწვევაა ჩვენს დროში. იგი დიდ საფრთხესაც უქმნის ქვეყნებსა და ხალხებს, მსოფლიოს.

დოვლათის (შემოსავლების) განაწილების პრობლემების, იმის გარშემო, თუ ვის რა და რამდენი ეკუთვნის მეცნიერთა მთელი თაობები მუშაობდნენ და კვლავ იღვწიან ამ პრობლემის გადაწყვეტისათვის. გაკვირვებას ის შეიძლება იწვევდეს, რომ მხოლოდ ზოგიერთი ადასტურებს ამ არასამართლიანობას. ამასთან მეცნიერული საფუძვლიანობით არავის დაუსაბუთებია მოგების სამართლიანი განაწილების გზები. დოვლათის შექმნისა და განაწილების ობიექტური, მათი ურთიერთკავშირის ამსახველი ჭეშმარიტად მეცნიერული თეორიის შექმნა საარსებოდ აუცილებელია მეცნიერებისა და პრაქტიკისათვის.

მართლაც, ვის ეკუთვნის მოგება, ვინ რამდენს უნდა იღებდეს სამართლიანობის და ობიექტურობის პირობებში?

ჩვენი მსჯელობებიდან გამომდინარე, აქ ზოგადად შეიძლება აღინიშნოს შემდეგი (კონკრეტული საკითხების დამუშავება რჩება სამომავლო ამოცანად).

ჯერ ერთი, მოგების მხოლოდ ის ნაწილი უნდა მივიჩნიოთ, საერთოდ ობიექტურ ეკონომიკურ ურთიერთობათა და განაწილების ფარგლებში, სამართლიანად,

რომელიც მიღებულია რეალური დოვლათის შექმნის პროცესში შრომითი წვლილის შესაბამისად. ამაზე მეტად მიღებული და მითვისებული მოგება განაწილების ობიექტური წესის ჩარჩოებს სცილდება, უსამართლოა ობიექტურობის ფუნდამენტური პრინციპის მიხედვით, თუნდაც მისი მიღება არსებული წესით კანონიერად თვლებოდეს. მაშასადამე, უნდა ყველამ აღიაროს, რომ პრაქტიკაში საქმე გვაქვს სამართლიანად მითვისებულ (კუთვნილ) და უსამართლოდ მითვისებულ (არკუთვნილ) მოგებასთან. სამწუხაროდ, უსამართლოდ მითვისებული მოგება რომ იკავებს მთელი მოგების დიდ ნაწილს, სწორედ ეს ქმნის არსებული ეკონომიკური და საზოგადოებრივი სისტემის წიაღში უსამართლობის, გადამეტებული

უთანასწორობის, სიკეთეთა განაწილებისა და სოციალური ქაოსის ერთ-ერთ ძირითად საფუძველს.

მეორე. ჩვენი მსჯელობებიდან ასევე შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, რომ არსებობს მოგების სამი ფორმა: 1. რეალური, ნამდვილი წმინდა პროდუქტიდან წარმომდგარი მოგება – წმინდა პროდუქტის გარდაქმნილი ფორმა, საზოგადოების რეალური შემოსავლების, დოვლათის (სიმდიდრის) ნაშთი, 2. - გადანაწილებით სხვის ხარჯზე, კანონიერად თუ არაკანონიერად, კრიმინალური საქმიანობით მიღებული მოგება; 3. - ფაქტობრივად ირეალური მოგება, რომელსაც არაფერია ნამდვილი სიკეთე არ შეესაბამება, მაგრამ მონაწილეობს საზოგადოებრივი დოვლათის განაწილებაში, ე.ი. ფსევდომოგება.

მესამე. მოგების მიღებისა და მითვისების წესი და რეალური სურათი, უსამართლო მოგების შეფარდება მთელ შემოსავლებთან (მოგებასთან) გვიჩვენებს საზოგადოებაში სამართლიანობის დამკვიდრების დონეს, მაშასადამე, საზოგადოების პროგრესულობას, დემოკრატიულობას, ცივილიზებულობას.

მეოთხე. დოვლათის, საერთოდ, და მოგების, კერძოდ, სამართლიანი განაწილებისა და მითვისებისაკენ სვლა წარმოგვიდგება საზოგადოების ჰუმანიზაციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პირობად და კრიტერიუმად. ლოგიკა და ობიექტურობის პრინციპი, როგორც სოციალური წესრიგის მთავარი საყრდენები, გვკარნახობს, რომ, მოგების, როგორც სოციალური ენერგიის მუქთი საყოველთაო ფაქტორების გამოყენების შედეგად მიღებული წმინდა პროდუქტის გარდაქმნილი ფორმის, მითვისება უნდა ხდებოდეს პირველ რიგში შრომითი წვლილის მიხედვით კერძო სუბიექტების მიერ და დანარჩენისა - სახელმწიფოს, შრომითი კოლექტივების და სხვ. მიერ საზოგადოებისაგან დადგენილი წესის, ე.ი. დამსახურებისა და მიზანშეწონილობის, ასევე ალტრუიზმის პრინციპის საფუძველზე. ეს უკანასკნელი უნდა მოხმარდეს საყოველთაო საზოგადოებრივ საჭიროებებსა და სოციალურ პროგრამებს, შემოსავლებს მოკლებული ფენების ცხოვრების ნორმალური პირობების შექმნას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მოგების მითვისება უნდა ექვემდებარებოდეს მისი წყაროს – წმინდა პროდუქტის შექმნელი სუბიექტების ამ პროდუქტის შექმნაში შე-

ტანილი წვლილის სიდიდეს, ასევე სოციალურ მიზანშეწონილობას. ასეთ პირობებში მოგების სამართლიანი მითვისება შემდეგნაირად წარმოგვიდგება (ჰიპოთეზური მოდელი).

მოგების მიმღები სუბიექტები: კერძო პირები და საზოგადოება (სახელმწიფო, ადამიანთა ჯგუფები, კოლექტივები).

მოგების მითვისების ფაქტორები: ეკონომიკური ძალაუფლება (შრომით დაგროვილი საკუთრება), შრომა (საქმიანობა), პოლიტიკური ძალაუფლება, საზოგადოების ნება.

მოგების განაწილება ფაქტორების მიხედვით:

მოგების მიმთვისებლები ეკონომიკური ძალაუფლებისა და მექანიზმის საფუძველზე: შრომით დაგროვილი კაპიტალის მესაკუთრენი;

მოგების მიმთვისებლები შრომის ფაქტორის საფუძველზე: წარმოების ორგანიზატორები, თვითდასაქმებულები, შრომითი კოლექტივების წევრები.

მოგების გამკარგავნი პოლიტიკური ძალაუფლების, საზოგადოების ნებისა და მიზანშეწონილობის პრინციპის საფუძველზე: სახელმწიფო, შრომითი (საწარმოო) კოლექტივები, საზოგადოებრივი ინსტიტუტები.

ყველა ამ შემთხვევაში კერძო პირთა მოგების სიდიდე უნდა განისაზღვროს სუბიექტების პირადი შრომითი წვლილით, საზოგადოების ხელში კი თავს იყრის მოგების, ანუ საყოველთაო (დანახარჯზე მეტი, ე.ი. მუქთი შედეგის მომცემი) ფაქტორების მეშვეობით შექმნილი წმინდა შემოსავლების უდიდესი ნაწილი.

წმინდა პროდუქტის განაწილების, მოგების მითვისების ეს წესი ნიშნავს მოგების მიღებასა და განკარგვას იმათ მიერ, ვისაც იგი ეკუთვნის მის შექმნაში შრომითი წვლილის და საზოგადოების მიერ დადგენილი პრინციპების (სოციალური მიზანშეწონილება, ალტრუიზმი) საფუძველზე. სწორედ ასეთი წესი შეესაბამება მოგების გამოყენებას მთელი საზოგადოებისა და მისი წევრების სასარგებლოდ.

მოგების ამგვარი მითვისება შეესაბამება სამართლიანობის (ობიექტურობის) დამკვიდრებას საზოგადოების ცხოვრებაში, საერთოდ, სოციალური წინააღმდეგობების დაძლევას, ჭეშმარიტი ჰუმანურობის დამკვიდრებას ადამიანთა ცხოვრებაში. იგი ამავე დროს განაპირობებს ეკონომიკის ეფექტიანობას, რესურსების რაციონალურად გამოყენებას, რამ-

დენადაც ამით დაიძლევა დაბრკოლებანი, რომლებიც დაკავშირებულია საზოგადოების ცხოვრებაში უსამართლობის არსებობასთან და ხელს უშლის ეკონომიკის ეფექტიანად განვითარებას.

აღნიშნული მოსაზრებები ემყარება იმას, რომ სამართლიანობის (ობიექტურობის) კრიტერიუმისა და ჭეშმარიტების ლოგიკის შესაბამისად, მოგების უდიდეს ნაწილს, როგორც საყოველთაო წყაროების მოქმედებით შექმნილს, უნდა განკარგავდეს და აკონტროლებდეს საზოგადოება – დემოკრატიული, მთელი საზოგადოების ნების გამომხატველი სახელმწიფო და სხვა საზოგადოებრივი ინსტიტუტები. ეს დღეისათვის მხოლოდ ნაწილობრივ ხორციელდება. ამ წესით მოგების განაწილება და მითვისება თანდათანობით ფართოვდება, როგორც ეს მოგების დაბეგვრისა და სახელმწიფოს ცენტრალიზებულ ფონდში გადაცემის შესახებ ზემოთ მოტანილი მონაცემებით ვნახეთ. არსებობს ამის დამადასტურებელი სხვა მრავალი ფაქტი და მონაცემი. მაგრამ ეს საკმარისი არაა. მოგების განაწილება და მითვისება უნდა გახდეს ისეთი როგორიც ის უნდა იყოს – სავსებით სამართლიანი, ობიექტური და ზნეობრივი, მაშასადამე, ყველამ უნდა მიიღოს ის, რაც ობიექტურად ეკუთვნის (გამოიმუშავა საკუთარი წვლილით შემოსავლების შექმნაში ან სოციალური მიზანწონილობის პრინციპის საფუძველზე ერგება) და არავინ მეტი, რაც ჯერჯერობით ვერაა მიღწეული.

მოგების მითვისების ამგვარი წესი გამორიცხავს მისი უდიდესი ნაწილის ოლიგარქების ხელში მოხვედრას თავისი უმძიმესი ნეგატიური შედეგებით საზოგადოების ცხოვრებაში (ზღარვადანსული უთანაწილობა, კაპიტალის ბატონობა ადამიანებზე, შრომაზე, პოლიტიკაზე და სხვ.). იგი დაკავშირებული იქნება ღრმა პროგრესულ ძვრებთან ეკონომიკაში, განაწილებით, საკუთრებით და, საერთოდ, ეკონომიკურ ურთიერთობებში. თავის მხრივ, ეს პროცესი იქნება სოციალურ-ეკონომიკურ სისტემაში, საზოგადოების ცხოვრების წესში, ძირეული ძვრების მომასწავებელი, ნახტომი ნამდვილი ახალი, ადამიანური ეკონომიკისაკენ, ეკონომიკისა და მთელი ცხოვრების ჰუმანიზაციისაკენ. ეს წესი უზრუნველყოფს როგორც უმაღლეს მიზანმიმართულ ეკონომიკურ სტიმულებს ყველა ეკონომიკური სუბიექტისათვის, ასევე მოგების საყოველთაო კეთილდღეობისაკენ მიმართვას.

ჩვენ გვესმის, რომ ზემოთ გადმოცემული მოსაზრებებით ჩვენ დაფუძირისპირდით მოგების კატეგორიის არსებულ, არა მარტო მარქსისტულ, არამედ სხვა, მათ შორის თანამედროვე თეორიებს. დღემდე მოგების რაობისა და განაწილების საკითხები ეკონომიკურ თეორიაში ამგვარად არ დგას და არ განიხილება. ჩვენთვის ცხადია ისიც, თუ რატომ არაა ჭეშმარიტება მოგების ირგვლივ საინტერესო და ხელსაყრელი ადამიანთა გარკვეული ნაწილისათვის (ჯგუფებისათვის). მაგრამ ჩვენ მტკიცედ გვჯერა, რომ მოგების კატეგორიის სრული, ჭეშმარიტი გაგება, მისი განაწილებისა და მითვისების პრაქტიკაში სამართლიანობისა და ობიექტურობის დამკვიდრება მკაცრი გამოწვევაა კაცობრიობის წინაშე. ეს აუცილებელია ჰუმანური ცხოვრების წესისათვის, დაბოლოს, სრულფასოვან განვითარებაზე ზრუნვისთვის. შემოგვედავებინ, რომ ჩვენი ძირითადი დებულებები მოგების ცნებაში არ ჯდება, მისი არასწორი გაგებააო. ჩვენც კარგად გვესმის, რომ ისინი არსებულ შეხედულებებში არ ჯდება. მაგრამ არა უშავს, მთავარია ის შეესაბამებოდეს სინამდვილეს, ჭეშმარიტებას. ჩვენ ვცდილობთ მოგების ახლებური ჭეშმარიტი გაგება დავასაბუთოთ და არ გვაფიქრებს ის, თუ ვინ რა აზრისაა მასზე.

4. მოგების გამოყენება და საყოველთაო კეთილდღეობა. მუსამე ეკონომიკა

მოგების გამოყენების ახალი კონცეფცია, რომელსაც აქ ჩამოვაყალიბებთ, ისევე არ ემთხვევა არსებულს, როგორც მისი წარმოქმნისა და მითვისების ჩვენი თვალსაზრისი. იგი შეიცავს ნოვაციებს, რითაც პრინციპულად განსხვავდება ფართოდ აღიარებულ და გაერცხლებულ შეხედულებათაგან. ჩვენი აზრით, სწორედ ამით ის უკეთ ასახავს რეალობას და ჰუმანური განვითარების პერსპექტივას პასუხობს.

მიღებული და მითვისებული მოგების გამოყენების წესი და ხასიათი საბოლოო წარმოდგენას გვაძლევს მოგების სოციალურ არსზე, ბუნებაზე, ასევე, რაც მეტად მნიშვნელოვანია, საზოგადოებაში სოციალური სამართლიანობის დონეზე. აქ ვლინდება ის, თუ საბოლოოდ, რამდენად ხმარდება მოგება იმათ კეთილდღეობას, ვინც მის შექმნაში მონაწილეობს, ვისაც ის ობიექტურად ეკუთვნის, ასევე მთელი საზოგადოების კეთილდღეობას. გამოყენების წესით საბოლოოდ ნათელი ხდება, თუ რა სარგებლო-

ბას იღებს საზოგადოების ცალკეული ფენები მისგან.²⁴ სწორედ საყოველთაო კეთილდღეობის ამაღლებაში უნდა გამოიხატოს მოგების გამოყენების ნამდვილი რაციონალობა.

ქვემოთ მსჯელობა გვექნება მოგების გამოყენებაზე ფაქტობრივად არსებული წესით და რაციონალურად (ეფექტიანად), ასევე სამართლიანობის პრინციპის რეალიზაციის მოთხოვნის შესაბამისად გამოყენების შესახებ. ეს ეხება რეალურ მოგებას, მაგრამ არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ ირეალურ (ფსევდო) მოგების გამოყენების საკითხსაც. ამაში უშუალოდ იქნეს თავს მოგების მიმღები სუბიექტების მიერ თავისავე და საზოგადოების სასარგებლოდ თუ საზიანოდ მისი გამოყენება, საზოგადოებაში ობიექტურობის, სამართლიანობის, ზნეობის დონე.

რეალური მოგების გამოყენების მექანიზმი თავისთავად გულისხმობს მისი მიმღები სუბიექტებისა და საზოგადოების ინტერესების შერწყმას, ურთიერთკავშირის ობიექტურ საფუძველზე, ანუ იმის მიხედვით, თუ ვის რა ერგება, ვინ რა დაიმსახურა. გამოყენებასთანაა დაკავშირებული, თვით მის შექმნაში მონაწილეთა ინტერესი რეალური წმინდა შემოსავლის მიღებისა და გადიდების მხრივ, მთელი საზოგადოების დოვლათის (სიმდიდრის) ზრდა. ამასთან სამართლიანობის, მაშასადამე, ეკონომიკის ჰუმანიზაციის, საყოველთაო, თითოეულისა და ყველას კეთილდღეობასთან შესატყვისობის თვალსაზრისით, საკითხი დგას იმის შესახებ, თუ რამდენად ადეკვატურად, მართებულად ხორციელდება მოგების მითვისებასა და გამოყენებაში სამართლიანობის პრინციპი და სუბიექტთა და საზოგადოების ინტერესების შერწყმა. ამ კუთხით ჯერ განვიხილოთ და შევაფასოთ მოგების გამოყენების ის წესი, რაც არსებობს დღეისათვის, რის შემდეგ კი შეიძლება ვიმსჯელოთ მართებული წესის ირგვლივ, როგორადაც ის ჩვენ წარმოგვიდგება.

მნიშვნელოვანია მოგების, ისევე როგორც მთელი შემოსავლის, გამოყენების ეფექტიანობის საკითხი, თუ რამდენადაა ის სარგებლობის მომტანი საზოგადოებისა და მისი წევრ-

ბისათვის, ანუ რამდენად ხმარდება ადამიანთა რეალური კეთილდღეობის ამაღლებას. სხავანაირად ეს ნიშნავს იმას, თუ რამდენად ტრანსფორმირდება მოგება ნამდვილ სოციალურ სიკეთეში, საზოგადოების კეთილდღეობაში. ცხადია, მოგების სხვადასხვა მიზნითა და წესით გამოყენება ერთსა და იმავე სოციალურ შედეგს, ე.ი. ერთნაირ რეალურ სიკეთეს არ იძლევა. იგი როგორც დოვლათი, შემოსავალი მაქსიმალური საბოლოო შედეგით, კეთილდღეობის ამაღლებისთვის ყაიდათიანად ან კიდევ, არაიშვიათად უყაირათოდ, ფუჭი მიზნებისათვის, უაზროდ, საზოგადოებისა და ინდივიდთა საზიანოდაც შეიძლება იქნეს გამოყენებული და გამოიყენება კიდევც. ეს რიგ გარემოებაზეა დამოკიდებული, როგორიცაა: მიზანი, ხელსაყრელი ბუნებრივი პირობები, ტექნოლოგიები, ორგანიზაციის ფაქტორი და სხვ., რაც, თავის მხრივ, განპირობებულია მოგების მითვისებისა და გამოყენების ხასიათით. მოგების საბოლოო შედეგის თვალსაზრისით ჩვენ შევჩერდებით ამ უკანასკნელზე.

აღსანიშნავია ის მნიშვნელოვანი მომენტი, რომ მოგების მითვისება და გამოყენება მიმღებისა და გამოყენებლის ინტერესისა და მოტანილი შედეგების მიხედვით არ ემთხვევა ერთმანეთს. კერძოდ, მითვისებაში მხოლოდ კერძო ინტერესი და კერძო შედეგი დევს, ხოლო გამოყენებაში კერძო და საზოგადოებრივი ინტერესი და შედეგია შერწყმული. მოგების მიმთვისებელი – კაპიტალის მესაკუთრე, მეწარმე და სხვები ზრდიან თავიანთ შემოსავალს და სიმდიდრეს. მოგების გამოყენების პროცესი კი დაკავშირებულია როგორც კერძო (მოგების პირველად მიმთვისებელთა), ისე საზოგადოების წევრთა თუ მთელი საზოგადოების კეთილდღეობის ამაღლებასთან - დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნასთან, ადამიანთა შემოსავლების, ქვეყნის საერთოდ დოვლათის ზრდასთან, რასაც სიკეთე მოაქვს საზოგადოების წევრებისათვის, მთლიანად საზოგადოებისათვის და არა მხოლოდ მოგების მიმთვისებლისათვის. ასეთი შედეგის გარეშე მოგების არსებობა შეუძლებელი იქნებოდა და აზრსაც დაკარგავდა.

მაშასადამე, მოგების მიმღები სუბიექტები (რომლებიც ზემოთ დავახასიათეთ, გარდა კრიმინალებისა), ჩვეულებრივ, მას, ისევე როგორც საერთოდ შემოსავალს, პირველ რიგში ორი მიზნით იყენებენ: საკუთარი კეთილდღეობისათვის და წარმოების შემდგომი გაფართოებისათვის, რაც შეესაბამება პირად და საზოგადოებრივ ინტერესებს. ცალმხრივი

²⁴ ეს მეტად მნიშვნელოვანი ასპექტია, თუმცა ყველას როლი აქვს სამართლიანობის საკმაო შეგრძნება და ბევრიც ატროფირებულია მის მიმართ ან უსამართლობა სულაც თავის სასარგებლო მოვლენად მიაჩნია. ამიტომ უსამართლობის სამყაროში თავს კარგად გრძნობს. მაგრამ ამ გზას მთელი საზოგადოება ვერ გაჰყვება. მისთვის სამართლიანობა ისევე საჭიროა, როგორც სხვა ფასეულობები, რომელთა გარეშე საზოგადოება ინგრევა როგორც ცუდად აშენებული კედელი.

ინტერესით საქმიანობა ისევე შეუძლებელია, როგორც ცალი ფეხით სირბილი. ამ თვალსაზრისით მოგება დაიყოფა ორ - მოხმარებისა და დაგროვების ფონდად. ეკონომიკის, მისი სუბიექტების ფუნქციონირება სხვანაირად შეუძლებელია.²⁵ სწორედ დაგროვების ფონდი ძირითადად გამოხატავს, საკუთართან ერთად, საზოგადოების, მის წევრთა ინტერესებს, რამდენადაც იგი უმეტესად გამოიყენება ეკონომიკის განვითარებისათვის და ცხოვრების გაუმჯობესების მატერიალური ბაზის გაფართოებისა და სრულყოფისათვის. მოხმარების ფონდში გადასული მოგება ჩვეულებრივ ემსახურება შესაბამისი სუბიექტების მოთხოვნილებათა უკეთ დაკმაყოფილებას.

ამასთან, არსებობს **გადახრები და მოგების გამოყენება არაგონივრული, არაჯანსაღი, უაზრო, ფუფუნებითი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, ზედმეტი მოხმარებისა და ზედმეტი სიმდიდრის შესაქმნელად.**²⁶ ცალკე საკითხია ის, რომ მოგება ზოგჯერ გამოიყენება პირდაპირ საზოგადოებისა და მისი წევრების საზიანო მიზნებისათვისაც. ეს ეხება როგორც დაგროვების, ისე მოხმარების ფონდებს.

შევვხვით ცალკეული სუბიექტების მოგების გამოყენებას როგორცაა ის დღეისათვის.

მეწარმეთა მოგება, მისი მიღების წესიდან გამომდინარე, გამოიყენება მიმდინარე მოხმარებისთვის და დაზოგუებისთვის (ინვესტირებისთვის), ე.ი. პირადი კეთილდღეობისა და წარ-

²⁵ ინდივიდუალიზმის ფილოსოფია, რომ თითოეულმა ადამიანმა უნდა იზრუნოს მხოლოდ საკუთარი თავისთვის და ყველა კარგად იქნება, აბსურდია, რასაც ამტკიცებს პრაქტიკა. ეს უფრო ცხოველურ ქცევას შეესაბამება. ამგვარი მოქმედებით ნამდვილ სასარგებლო მიზანს უკეთ ვერაფერს ვერ მიაღწევს. უფრო ამართლებს და შედეგანია ადამიანთა ურთიერთ თანამშრომლობა და ურთიერთდახმარება, საერთო ძალისხმევით ცხოვრების პრობლემების გადაწყვეტა.

²⁶ ეკონომიკური და სოციალური მეცნიერებისათვის საერთოდ მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია „ზედმეტის“ კატეგორია. იგულისხმება ის, რაც ადამიანთა ნორმალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის საჭიროზე მეტია და რეალურად არავითარ სიკეთეს არ შეიცავს ადამიანებისათვის, მხოლოდ მათ მახინჯ (ფსევდო) მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას ემსახურება. ეს შესაძლოა გაუგებარი აღმოჩნდეს ბევრისათვის, ვინც ყოფითი მატერიალიზმის ჭაობშია გადავარდნილი, მაგრამ ჩვენ ამას ანგარიშს არ ვუწევთ, რადგან მიგვაჩნია, რომ უბრალოდ ჯანსაღი აზრი და ჯანსაღად მოაზროვნენი ჩვენს მხარეზე არიან. ზედმეტი, უაზრო, არსებითად უსარგებლო მოხმარება საინტერესოდ აქვს განხილული ტ. ვებლენს წიგნში „უქმი კლასის თეორია“. მას ჩვენ ვეხებით ნაშრომში „ზომიერი ადამიანი“ ჟურნ. „Homo Esperans“, № 2, 2005.

მოების განვითარება-სრულყოფისთვის (ტექნიკური განვითარება, კადრების მომზადება, ინოვაციური საქმიანობა და ა.შ.).²⁷ მოგების გარკვეული ნაწილის გადაეცემა საზოგადოების ფონდში (ბიუჯეტში) საერთო საჭიროებებისთვის ნიშნავს, რომ იგი ემსახურება საზოგადოების საერთო და მოსახლეობის გარკვეული ფენების ინტერესებს. მოგების პირადი კეთილდღეობისთვის გამოყენებული დიდი ნაწილი ჩვეულებრივ ხმარდება **ფუფუნებით, ზედმეტი მოხმარებას (ზედმეტი სიმდიდრის დაგროვებას),** რაც საერთოდ მისი **ფუჭი, ფსევდო კეთილდღეობისათვის** გამოყენებად წარმოგვიდგება. ამრიგად, შეიძლება ვთქვათ, რომ მეწარმეობრივი შემოსავლის (მოგების) გამოყენება ხდება, ჯერ ერთი, გონივრული მიზნებისათვის - პირადი რეალური კეთილდღეობისთვის და საზოგადოების ინტერესებისათვის - წარმოების გაფართოება-სრულყოფისთვის, ასევე საერთო საზოგადოებრივ საჭიროებათა დაფინანსებაში მონაწილეობისთვის და, მეორე, ჯანსაღი აზრით თუ ვიმსჯელებთ, მოჩვენებითი, ფუჭი კეთილდღეობისთვის.

მესაკუთრეთა შემოსავლები (პროცენტი კაპიტალიდან, რენტა ბუნებრივი რესურსებიდან და ქონებიდან) უმთავრესად გამოიყენება პირადი კეთილდღეობისათვის, მ.შ. ფუჭი, მოჩვენებითი კეთილდღეობისათვის და წარმოების განვითარებაში მონაწილეობისთვის მომავალი შემოსავლების გადიდების მიზნით, ასევე საერთო-საზოგადოებრივი საჭიროებებისთვის (ბიუჯეტში შეტანილი სახსრები და სხვ.).

საკუთარი საქმიანობით - თვითდასაქმებით და დაქირავებული შრომის პირობებში მიღებული (შრომის ანაზღაურებაში შემავალი) მოგება გამოიყენება ინდივიდთა მიერ თავისი პირადი და ოჯახის ცხოვრების გაუმჯობესებისთვის, საქმიანობის პირობების სრულყოფისთვის (ტექნიკური აღჭურვა, კვალიფიკაციის ამაღლება, სიახლეთა შემოღება და ა.შ.). მისი კუთვნილზე მეტად მიღებული (ზემთ განხილული გარკვეული კატეგორიის მუშაკების მიერ) ნაწილი ხმარდება **პირადი ზედმეტი სიმდიდრის დაგროვებას, ფუფუნებით (ფუჭ)**

²⁷ ჯ.ს. მილი ამის შესახებ აღნიშნავდა: იმის შემდეგ, რაც კაპიტალისტი აანაზღაურებს თავის დანახარჯებს, ჩვეულებრივ რჩება გარკვეული ნაშთი, რაც შეადგენს მის მოგებას, მის მიერ საქმეში ჩადებული კაპიტალის წმინდა მოგებას - იმ სიდიდეს, რაც მას შეუძლია გამოიყენოს თავისი მოთხოვნილებების ან სურვილების დაკმაყოფილებისთვის ან რომლის ხარჯზე მას შეუძლია გაადიდოს თავისი სიმდიდრე. (წიგნიდან: J. S. Mill. Principles of Political Economy. მოსკოვი. 1980. გვ. 127. (რუს. გამოცემიდან).

მოხმარებასა და ცხოვრების სხვა არარაციონალურ მიზანს. მოგების ერთი ნაწილი კი, დადგენილი წესით, გადადის საზოგადოების საჭიროებებისთვის საერთო ფონდებში (ბიუჯეტში და სხვა), ასევე გაფართოებულ კვლავწარმოებაში მონაწილეობისთვის წარიმართება.

სულ სხვა ვითრებასთან გვაქვს საქმე არაკანონიერი გზით მიღებული და კრინიმალური (ფსევდო) მოგების გამოყენების შემთხვევაში. იგი ხმარდება დაუმსახურებლად მიმღებთა, დამნაშავეთა კეთილდღეობას, საქმიანობის გაფართოებას. სამწუხაროდ, ასეთი მოგების მასშტაბები მეტისმეტად დიდი და მზარდია, რაც მრავალმატერიალურ, ზნეობრივ, სოციალურ პრობლემას უქმნის საზოგადოებას. აქ უსამართლობის აშკარა და უმძიმეს, აღმაშფოთებელ ფორმასთან გვაქვს საქმე. ზოგჯერ იგი ფარულ ხასიათს ატარებს. კორუფციის, ძარცვის, კრიმინალური საქმიანობის სხვა ფორმებით მიღებული მოგება შესაძლოა იყოს ინვესტირებული სასარგებლო დოვლათის წარმოებაშიც, მაგრამ იგი ისევ, საზოგადოებისათვის თვალის ახვევის გზით უკანონო შემოსავლების მისაღებად გამოიყენება.

წარმოქმნის პირობათა საფუძველზე მართებულია ის, რომ საზოგადოების ხელში საზოგადოების მიერ დადგენილი ობიექტური წესით, მიზანშეწონილობისა და ალტრუიზმის პრინციპის საფუძველზე გადადიოდეს, საზოგადოების საერთო საჭიროებებსა და მოქალაქეთა ცალკეული (შეჭირვებულ) ფენებს ხმარდებოდეს მოგების დიდი ნაწილი. თავისი წარმომავლობის მიხედვით, საყოველთაო (მუქთი) წყაროებიდან მიღებული შემოსავალი ერგება მთელ ხალხს, მთელ საზოგადოებას, რომელსაც უნდა მოხმარდეს იგი განაწილებისა და გამოყენების ზემოთ გადმოცემული პრინციპების შესაბამისად. მხოლოდ ამგვარ პირობებში ისპობა საზოგადოებაში ყოველგვარ ზღვარსგადასული უთანასწორობა, ყალიბდება სამართლიანი საზოგადოება. ეს პირობა პრაქტიკაში არ სრულდება ადეკვატურად, ანუ ადგილი აქვს გადახრებს. ამისი მიზეზია არსებული ეკონომიკური მექანიზმი, დოვლათის განაწილებისა და გამოყენების მახინჯი ფორმების არსებობა, პოლიტიკოსთა მხრივ შეგნებულად თუ გაუცნობიერებლად, არასაკმარისი ცოდნისა და უნარის, შეცდომების გამო ეკონომიკაზე გაუმართლებელი ზემოქმედება.

და მაინც მთლიანობაში კი მოგების გამოყენების დღეისათვის არსებული წესის ფარგლებში, იმით, რომ იგი გამოიყენება

პირადი და საზოგადოებრივი სიკეთის წარმოქმნისა და მითვისების რესურსად, მცირდება თავდაპირველი განაწილებითი ურთიერთობის უსამართლობა, მოგების საბოლოო მითვისება და გამოყენება სულ უფრო მეტად იღებს საზოგადოებრივ ხასიათს, მისი სიკეთის თანამონაწილე ხდება მთელი საზოგადოება და მისი წევრები, თუმცა ეს პროცესი ჯერ კიდევ შორსაა სასურველობიდან.

ვაქტები აღასტურებს, რომ გადასახადების მეშვეობით საზოგადოების ხელში თავს იყრის და მთელი საზოგადოების, მისი წევრების საჭიროებებისთვის გამოიყენება მთელი შექმნილი დოვლათის (შემოსავლების) დიდი ნაწილი. ამ ნაწილის ხვედრითი წილი საგრძნობლად გაიზარდა ბოლო საუკუნეში. სხვადასხვა დროს იგი სხვადასხვა იყო და არის. ამჟამად იგი ქვეყნების მიხედვით - დაახლოებით მთლიანი შინა პროდუქტის ერთი მეოთხედიდან ნახევარსა და მეტს აღწევს.

გადასახადებიდან მიღებული შემოსავლების გადიდების კვალობაზე სახელმწიფოს განკარგულებაში გადასული და სახელმწიფოს მიერ საერთო-საზოგადოებრივი საჭიროებისა და ადამიანთა სოციალური დაცვისათვის გაწეული ხარჯები ქვეყნის მ შ კ -ში შეადგენდა 20-ე საუკუნის ბოლოსათვის ავსტრალიაში 32,6%-ს, კანადაში - 37,4 %-ს, საფრანგეთში - 51%-ს, გერმანიაში- 49,8 %-ს, იაპონიაში - 38,3 %-ს, იტალიაში- 54,3 %-ს, გაერთიანებულ სამეფოში 38,8 %-ს, ა შ შ -ში -35,1 %-ს, შვეციაში- 53,1 %-ს და ა.შ. მე-20 ს. დასაწყისში კი გადასახადების წილი ბევრ ქვეყანაში მ შ კ ერთ მეათედზე ნაკლები იყო, მაგალითად, აშშ-ში 8 %²⁸.

ეს მიგვანიშნებს ეკონომიკის სოციალიზაციის ხარისხის ამადლებზე, იმაზე, რომ მოგება სულ უფრო მეტად ემსახურება საერთო-საზოგადოებრივ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას, საერთო კეთილდღეობას.

არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ მოგების გარკვეული ნაწილის მიმართვას ცალკეული სუბიექტებისა და ორგანიზაციების მიერ ნებაყოფილებით, კეთილი ნების, ალტრუისტული მოტივაციის საფუძველზე ქველმოქმედებისთვის - ადამიანებისადმი, მათი ჯგუფებისადმი, დაწესებულებებისადმი, ქვეყნებისადმი, რომლებიც ასეთ შემწეობას საჭიროებენ, უანგარო დახმარებისთვის. ეს ტრადიცია უძველესი დროიდან იღებს სათავეს, მაგრამ განსაკუთრებით დამკვიდრდა მეცხრამეტე საუკუ-

²⁸ United national Accounts statistics. Government Accounts and Tables . 1983. Yahrbook. Country. Tabl. 2.3. Survey of corrent business. Yuly. 1986. Tabl. 3.14.

ნიდან და გაფართოვდა შემდგომ პერიოდში. იგი საზოგადოების საერთო კულტურის, ჰუმანური ბუნების გაძლიერების დადასტურებაა და კაცობრიობის ცხოვრების მნიშვნელოვანი ფაქტია.

მაშასადამე, მოგების გამოყენების წესიდან აშკარაა, რომ მოგება არაა საბოლოოდ მხოლოდ ცალკეულ სუბიექტთა ინტერესისა და სარგებლის

საგანი, არ იხარჯება მხოლოდ მის მიმღებთა და მიმთვისებელთა კეთილდღეობისათვის და მიზნებისათვის, როგორც ამას მარქსიზმის წარმომადგენლები და სხვები ამტკიცებენ. ის ასეთი არ შეიძლება იყოს ლოგიკით. მაშინ მისი შექმნა და გადიდება შეუძლებელი იქნებოდა, რადგან დაინგრეოდა მისი საფუძველი, რამდენადაც იგი არის კერძო და საზოგადოებრივი ფაქტორების ერთობლივი პროდუქტი.

მაგრამ მოგების მითვისებისა და გამოყენების წესის უსამართლობა, რაც შენიღბულია საბაზრო ურთიერთობებითა და კანონებით, საკმაოდ დიდია და ზემოთ აღნიშნული გადანაწილებითი გზებით ვერ მოისპობა.

საერთოდ, მოგების გამოყენების უსამართლობის სიმწვავე ღრმავდება იმითაც, რომ მის მითვისებისა და გამოყენების არამართლზომიერების გაცნობიერების დონე საზოგადოების ცივილიზებულიობის კვალობაზე მაღლა იწევს.

ამრიგად, იგი იძენს უკიდურეს ხასიათს, რაც მთელი საზოგადოების ერთ-ერთი უმძიმესი გამოწვევაა, თუმცა შენიღბული ხასიათის გამო მაინც სათანადოდ არაა გაცნობიერებული.

მოგებასთან დაკავშირებულ უსამართლობათა ნეგატიური სოციალური შედეგები მეტად მძიმედ აწევს საზოგადოებას. იგი მრავალი სახით გამოვლინდება. მოკლედ შეიძლება ითქვას, რომ ესაა: ქონების და სხვა სოციალურ სიკეთეთა ზღვარგადასული უთანაბრო განაწილება, რასაც თან ახლავს მოსახლეობის სხვადასხვა ფენების უკიდურესად განხვავებული ცხოვრების დონე, რომელიც არ შეესაბამება ობიექტურობისა და წესრიგის პრინციპებს; საზოგადოების რესურსების დიდი ნაწილის არაეფექტიანი გამოყენება ადამიანთა გარკვეული ჯგუფების არარაციონალური მოხმარების საგნების წარმოებისათვის; სოციალური დაძაბულობა, ნაკლები სიმშვიდე და საზოგადოებრივ ურთიერთობათა არაჰარმონიული ხასიათი; მთელი საზოგადოებისა და ეკონომიკის ჰუმანიზაციის არასაკმარისი დონე და სხვ.²⁹

საბოლოოდ, მოგების გამოყენება და მისი სოციალური შედეგები შეიძლება შევაფასოთ საკაცობრიო ფასეულობათა - სიკეთისა და ბოროტების თვალსაზრისით. ამგვარი ასპექტით მოგების რთული ბუნება წარმოდგება მისი წარმოქმნისა და განაწილების პროცესიდან მთელი დოვლათის (შემოსავლების) განაწილებასთან კავშირში. საზოგადოებაში სამართლიანობის დონე (ხარისხი) განისაზღვრება სწორედ მთელი შემოსავლების განაწილებასთან ერთად, წმინდა პროდუქტის განაწილების - სუბიექტთა მოგების წარმოქმნის წესისა და გამოყენების სამართლიანობის (ობიექტურობის) ხარისხით. ეს ასევე ასახავს საზოგადოების ჰუმანიზაციის დონეს, რაც პროგრესის მთავარი კრიტერიუმი და ორიენტირია.

დღევანდელობისა და პერსპექტივისათვის დღის წესრიგში მწვავედ დგება როგორც მთელი შემოსავლების, ისე მოგების მითვისებასა და გამოყენებაში ობიექტურობის, სამართლიანობის პრინციპის რეალიზაცია მკაცრი, ჭეშმარიტი გაგებით (და არა ილუზიური წარმოდგენით), რის გარეშე საზოგადოებრივი პროგრესი შეფერხდება და შესაძლოა მან უკუქცევაც გაინიცალოს.

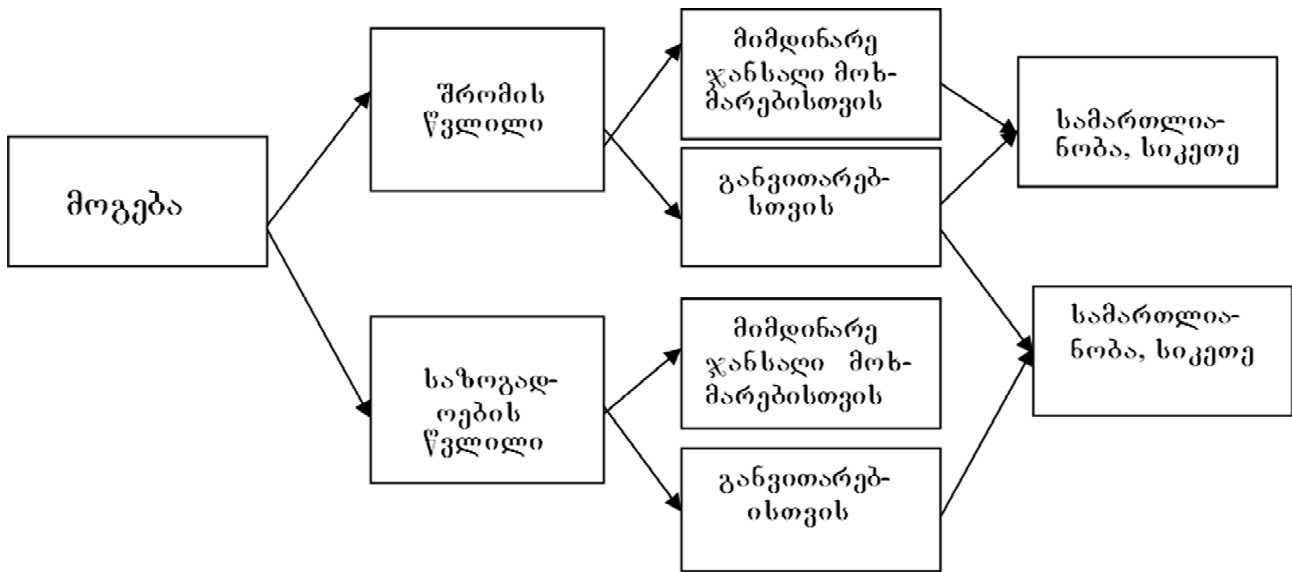
მოგების ობიექტურ და სამართლიან განაწილებაზე და გამოყენებაზე გადასვლის შედეგები შეიძლება წარმოვიდგინოთ შემდეგი სქემის მიხედვით.

ამგვარ პირობებში გამოირიცხება მოგების წარმოქმნისა და გამოყენების ნეგატიური შედეგები (უსამართლობა, ეკონომიკურ ურთიერთობათა გაუკუღმართება, როცა მას კუთვნილი წილის მიხედვით არ იღებენ და რაციონალურად არ იყენებენ), ამასთან დაკავშირებული ბოროტება, რაც დღემდე საბაზრო ურთიერთობათა თანამგზავრია. მოგება ასე გახდება მხოლოდ სიკეთის წყარო.

თანამედროვე ცხოვრების რეალობაში მოგების უსამართლო განაწილება და სოციალურად არასაკმარისად სასარგებლო, არასწორი გამოყენება აშკარად შესამჩნევია. იგი არის ადამიანთა ნაწილის მიერ უაზარმაზარი, ზედმეტი სიმდიდრის დაგროვების, ჭარბი

²⁹ შევნიშნავთ, რომ აქ ჩვენ მოგების გამოყენების დეტალები, ფაქტები არ გვაინტერესებს. ჩვენი მიზანია გავარკვიოთ მისი არსი, ხასიათი და სოციალური შედეგები ზოგადად. ამიტომ კონკრეტული ფაქტების განხილვას არ შევუდგებით, რაც შორს წაგვიყვანდა. ასეთი ფაქტები მრავალა და ადვილად მისაწვდომია ყველასათვის. აქვე დავძენთ, რომ ჩვენ ვაპირებთ აღნიშნულ უსამართლობათა სოციალური „ფასი“ შემდგომ, სხვა ნაშრომში უფრო დავვირელებით და კონკრეტულად განვიხილოთ.

ნახ. 1. მოგების ობიექტური (სამართლიანი) განაწილებისა და მისი გამოყენების სოციალური შედეგის მოდელი



(ზედმეტი) მოხმარების ერთ-ერთი მიზეზი. ზედმეტი სიმდიდრე და ზედმეტი მოხმარება ჯანსაღი, გონიერული მიდგომის ფარგლებში უნდა იქნეს განხილული როგორც დოგლათის დანაკარგი ქვეყნებისა და კაცობრიობისათვის. ამგვარი დანაკარგების გარეშე კაცობრიობის საერთო კეთილდღეობის პრობლემათა სიმწვავე ბევრად შემცირდებოდა. ის ცხოვრების ერთ-ერთ არასასურველ თანამგზავრად რჩება ყველა ქვეყანაში.

აქედან გამომდინარეობს, რომ სადღეისოდ კაცობრიობის ერთ-ერთი უმთავრესი გამოწვევაა უსამართლობის, საერთოდ, და განაწილების სფეროში, კერძოდ, არსებული არასამართლიანი წესების, გაუკუღმართების დაძლევა. მოგების ობიექტური მითვისება და გამოყენება მთელი შემოსავლების განაწილებისა და საერთოდ სამართლიანობის მნიშვნელოვანი ნაწილია. საზოგადოება მით უფრო ჰუმანური, ცივილიზებული და პროგრესული გახდება, რაც უფრო მეტად გადაიჭრება ეს პრობლემა. საამისო გზები არსებობს. მათ ზოგად პრინციპებს – მიზანშეწონილობას, დამსახურებას (პირად წვლილს) და ალტრუიზმის მოტივს ჩვენ უკვე შეგვეხეთ ზემოთ მოკლედ, უფრო კონკრეტული საკითხების განხილვა კი ცალკე მსჯელობის საგანია, რაც ამჯერად ჩვენს მიზანს არ წარმოადგენს.

დასკვნა

მოგების მითვისებისა და გამოყენების ზემოთ აღნიშნული სამართლიანობისაკენ მიმართული ტენდენცია ემყარება უწინარესად სოციალურ-ეკონომიკურ ურთიერთობათა, პირველ რიგში საკუთრებით და შრომით ურთიერთობათა პროგრესულ ცვლილებებს, რასაც, თავის მხრივ, განაპირობებს საზოგადოების ინტელექტუალური, საერთო-კულტურული დონის ამაღლება, საწარმოო-ტექნოლოგიური ძვრები, ცივილიზაციის მაღალ საფეხურზე გადასვლა. ხდება საკუთრების კოლექტიური, ჯგუფური, დემოკრატიული ფორმის ადგილისა და როლის ზრდა საზოგადოების ცხოვრებაში, საზოგადოებრივი ინსტიტუტების მომძლავრება, შემოსავლების განაწილებისა და მითვისების წესზე მათი გავლენის გაფართოება. საზოგადოება სულ უფრო მეტად აცნობიერებს ერთეულების, ოლიგარქების ეკონომიკასა და ცხოვრებაზე ბატონობის, მათ მიერ შემოსავლების დიდი ნაწილის მითვისების და თავისი ნების მიხედვით გამოყენების არამართლზომიერებას, რაც ცივილიზებული საზოგადოებისთვის არ შეიძლება ნათელი არ იყოს. ამიტომ ადგილი აქვს მშვიდობიან, მაგრამ პროგრესულ ცვლილებებს, საზოგადოებრივი (კოლექტიური, აქციონერული, ჯგუფური, კერძო-კოლექტიური – ჰიბრიდული) საკუთრების - წარმოების საზოგადოებრივი ხასიათის შესატყვისი ფორმების წილის ზრდას ეკონომიკაში, რასაც მოსდევს

განაწილების სამართლიანობის ხარისხის ამაღლება.

მაღალცივილიზებული საზოგადოება ვერ მოთმენს უსამართლობის, შემოსავლების მითვისებისა და გამოყენების მახინჯ, მათ შორის შენიღბულ ფორმებს. იგი თანდათან გადადის და საბოლოოდ მშვიდობიანი წესით აუცილებლად გადავა ობიექტურ ადამიანურ ურთიერთობებზე შემოსავლებისა და მ. შ. მოგების მითვისებასა და გამოყენებაში. ამას კანონზომიერად ამზადებს თანამედროვე ეკონომიკური სისტემა და ცივილიზაცია. ის თავის მხრივ იქნება კარ-

დინალური ცვლილება, პროგრესული ნახტომი საზოგადოებრივი პროგრესის გზაზე.

ბუნების მუქი ძალების შესახებ მსჯელობა მრავლად გვხვდება ეკონომიკურ ლიტერატურაში, პრაქტიკის დონეზეც. ამასთან ეს არ ნიშნავს, რომ მათი დიდი ნაწილის გამოყენებაზე არაფერი იხარჯება. მხოლოდ მათ ერთ ნაწილს მოაქვს სიკეთე ადამიანებისათვის ყოველგვარი დანახარჯების გარეშე, რაც ყველამ კარგად იცის. საერთოდ უნდა განვასხვაოთ რესურსის შექმნის ხარჯები და გამოყენების ხარჯები.

METATHEORY OF PROFIT New Vision

GIORGI MALASHKHIA
Full professor of GTU

There are different theories about profit. However, none of them give a comprehensive and accurate idea about profit and do not reveal sufficiently its essence, social nature, sources and consequences of its utilization.

It would be fair to define profit as a pure income attributed to the economic agent who benefits from it not according to its contribution to the creation of this income. The source of the profit is a pure product – difference between Gross Product and Production Costs, i.e. product, created by some free/gratis manufacturing factors. Profit can be created by users owing to the fact that there are resources, which are available for free or are only partially priced (for example extraction and utilization costs of natural resources). Among these free/gratis resources are: solar energy, climate, minerals, historical heritage – knowledge, scientific discovery, inventions, ideas and spontaneous processes, law of functioning of economy and society, etc. These are valued partially or are not priced at all and are available free of charge. This means that these resources are not internalized in economical (commercial) relations. At the same time, result of their utilization – product – has value on the market. The value of this product exceeds expenses required for its creation.

In general, pure product, as an economic good, is created by set of different production factors rather than by single factor. Due to the fact that every production factor uses free natural and historically inherited resources, its contribution to creation of good exceeds input. Profit is generated as a result of distribution and redistribution of the pure product and is appropriated by economic agents based on existing social conditions for income distribution and redistribution: private ownership, mechanisms of market economy – price, monopoly and different non-economic forms of violence, etc. The end users of the profit are owners of the capital, state, working agents (hired labor, others), criminals, etc. Due to property advantages and economic power, major part of the profit is appropriated by owners of the capital.

Existing order of creation and utilization of profit contributes to generation of partly unfair appropriation, since the profit of economic agents does not correspond to their input in creation of the pure product. This is accompanied by many negative events in society – unjustified inequality, violation of moral principles, non-rational, inefficient consumption, social tensions, unrest, etc.

Development trends should lie in merging owner of capital and labor in the same economic agent. As a result, contribution to the creation of source of the profit and generated profit becomes close to the equitable. This would be accompanied by exchange of roles between capital and labor in distribution of profit and economic relations in general, real democratization of property, harmonization and humanization of economy and society, liberation from all inequality, tension in society, etc.